



JEUGDMONITOR[®] RIJNMOND

**HOE
GAAT HET MET
JOU?**



Rapportage gemeente Barendrecht 2009



GGD

Rotterdam-Rijnmond

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
Samenvatting.....	3
1 Inleiding	6
1.1 De Jeugdmonitor Rijnmond.....	6
1.2 Onderzoekspopulatie	7
1.2.1 Aantal scholen	7
1.2.2 Respons per leeftijdsmoment	7
1.2.3 Geslacht en etnische herkomst	8
1.2.4 Sociaal-economische status.....	9
1.2.5 Schoolniveau voortgezet onderwijs	9
1.3 Methode	10
1.3.1 Verschillende instrumenten	10
1.3.2 Verschillende gegevensbronnen	10
1.3.3 Toestemmingsprocedure	10
1.3.4 Vertrouwelijke afname	10
1.4 Leeswijzer	11
2 Leefstijl	12
2.1 Voeding, beweging en overgewicht	12
2.2 Genotmiddelengebruik	18
2.2.1 Roken.....	18
2.2.2 Alcoholgebruik	19
2.2.3 Drugsgebruik	21
2.3 Seksueel gedrag	22
3 (Psychische) gezondheid en gedrag	24
3.1 (Psychische) gezondheid	24
3.1.1 Ervaren gezondheid.....	24
3.1.2 Emotionele problemen	25
3.2 Gedrag	27
3.2.1 Probleemgedrag	27
3.2.2 Spijbelen	33
3.2.3 Pesten.....	34
3.3 Beoordeling psychische gezondheid en gedrag	36
3.3.1 Aantal leerlingen met zorgelijke score op de vragenlijst	36
3.3.2 Zorgen van ouders over de ontwikkeling en/of het gedrag	38
4 Leefomgeving	39
4.1 Gezin	40
4.1.1 Gezinssituatie	40
4.1.2 Ingrijpende gebeurtenissen	41
4.1.3 Ervaren problematiek thuis	43
4.2 Buurtbeleving	44
5 Conclusies	45
Literatuur.....	48
Bijlage 1. Onderwerpen uit de JMR-vragenlijsten	50
Bijlage 2. Terugkoppeling resultaten JMR.....	52

Samenvatting

De GGD Rotterdam-Rijnmond onderzoekt en volgt de lichamelijke en psychische gezondheid en ontwikkeling van leerlingen en jongeren van 0 tot 19 jaar in samenwerking met het consultatiebureau van Opmaat (in de toekomst in samenwerking met het Centrum voor Jeugd en Gezin waar het consultatiebureau onderdeel van uitmaakt). Daarvoor maken de GGD en het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) gebruik van de Jeugdmonitor Rijnmond (JMR), een wetenschappelijk instrument dat gebruikt wordt om problemen in de (psychische) gezondheid van leerlingen en jongeren te signaleren en te monitoren. De GGD en het CJG proberen samen met ouders, scholen en andere instellingen deze problemen aan te pakken, bijvoorbeeld door advies te geven over mogelijke interventies. De uitkomsten van de JMR worden ook gebruikt om invulling te geven aan het preventief jeugdbeleid.

In dit rapport is de (psychische) gezondheid, leefstijl en leefomgeving van leerlingen en jongeren in Barendrecht beschreven. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten, verzameld in de periode 2007-2008, samengevat.

Leefstijl

Overgewicht en obesitas komen bij zeven procent van de peuters, negen procent van de kleuters en bij zeventien procent van de leerlingen in groep 7 voor. Deze cijfers zijn gebaseerd op gemeten lengte en gewicht. Bij het berekenen van overgewicht onder brugklassers is uitgegaan van zelfgerapporteerde lengte en gewicht. Op basis van deze gegevens heeft zes procent van deze groep in meerdere of mindere mate overgewicht, gezien de neiging om het eigen gewicht te onderschatten ligt dit percentage in werkelijkheid waarschijnlijk hoger. In de JMR zijn ook vragen gesteld over gewoonten die vaak samenhangen met overgewicht. Het aandeel leerlingen en jongeren met ongezonde leefgewoonten op het gebied van voeding en beweging is hoog.

Het percentage jongeren in de brugklas dat aangeeft recent alcohol te hebben gebruikt, is 34%; in groep 7 is dit vijftien procent. Acht procent van de brugklassers geeft aan in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek vijf of meer glazen alcohol bij één gelegenheid te hebben gedronken. Een zeer klein percentage brugklassers geeft aan dagelijks te roken of de afgelopen vier weken softdrugs of harddrugs te hebben gebruikt.

Eveneens een zeer klein deel van de brugklassers uit Barendrecht geeft aan ooit geslachtsgemeenschap te hebben gehad (minder dan één procent). Van de leerlingen in groep 7 rapporteert een derde ooit seksuele voorlichting te hebben gehad (op school of thuis).

(Psychische) gezondheid en gedrag

De gezondheid van peuters en kleuters wordt door 98% van de ouders als goed ervaren. Van de leerlingen in groep 7 en de brugklas geeft ongeveer 90% aan dat hun gezondheid (heel) goed is.

Bijna een vijfde van de leerlingen in groep 7 rapporteert een hoge score op sombere gevoelens. Een aanzienlijk percentage leerlingen in groep 7 en in de brugklas scoren zorgelijk op emotionele problematiek (tien procent volgens de ouders in groep 7 en 22% in de brugklas). Eén op de zes brugklassers heeft wel eens suïcidegedachten.

Drie procent van de ouders van peuters maakt zich vaak of erg vaak zorgen over de opvoeding van het kind, bij de kleuters maakt veertien procent van de ouders zich zorgen over de ontwikkeling en/of het gedrag van het kind. Leerkrachten maakt zich zorgen over zeventien procent van de kleuters.

Volgens de ouders heeft negen procent van de kleuters een hoge uitkomst op psychische problemen (score boven de norm). Op basis van de leerkrachtvragenlijst geldt dit voor acht procent van deze leeftijdsgroep. Deze kleuters hebben een uitkomst die vergelijkbaar is met kleuters die in zorg zijn bij instellingen voor geestelijke gezondheidszorg. Bij twee procent van de kleuters is zowel volgens de ouders als de leerkracht sprake van hoge score op psychische problemen.

Ouders geven bij elf procent van de leerlingen in groep 7 aan dat er sprake is van een hoge score op psychische problemen. Voor leerkrachten is dit twee procent en bij één procent geven zowel de ouders als de leerkrachten een hoge score aan. Bij vijftien procent van de brugklassers is sprake van een hoge score op psychische problemen.

In het jaar voor de afname van de JMR vertoonde acht procent van de leerlingen in groep 7 frequent probleemgedrag (waaronder vandalisme en criminaliteit).

De helft van de leerlingen in de brugklas geeft aan in de 12 maanden voorafgaand aan de JMR zich tenminste één keer schuldig te hebben gemaakt aan een vorm van probleemgedrag; acht procent rapporteert zelfs een ernstig geweldsdelict te hebben gepleegd. In groep 7 en in de brugklas draagt respectievelijk één op de twintig en één op de veertien leerlingen wel eens een wapen bij zich.

Ongeoorloofde afwezigheid van school/spijbelen komt sporadisch voor, dit wordt voor hooguit één procent gerapporteerd (zowel in het basisonderwijs als de brugklas). Volgens ouders en volgens leerkrachten wordt minder dan één procent van de leerlingen in groep 2 vaak geplaagd. In groep 7 wordt drie procent van de leerlingen vaak gepest, in de brugklas geeft zes procent aan minimaal eens per week te zijn gepest in de afgelopen drie maanden.

Leefomgeving

Het percentage leerlingen dat in een eenoudergezin woont varieert van vijf procent in de peuterleeftijd tot negen procent in de brugklas. Ruim een kwart van de peuters, de helft van de leerlingen in groep 2 en twee derde van de leerlingen in groep 7 en in de brugklas heeft ooit meer dan één ingrijpende gebeurtenis meegemaakt. Ongeveer een vijfde van de brugklassers ervaart in meer of mindere mate problemen in de thuissituatie.

Ongeveer een derde van de leerlingen in groep 7 vindt dat er niet genoeg te doen is in de buurt waarin zij wonen en een vergelijkbaar aandeel voelt zich wel eens onveilig in de eigen buurt.

Verschillen naar geslacht, schoolniveau en etnische herkomst

Geslacht

Zowel ouders als leerkrachten van kleuters maken zich vaker zorgen over de ontwikkeling en/of gedrag van jongens dan van meisjes. Ook komen psychische problemen volgens de leerkracht onder de kleuters vaker bij jongens voor. Daarnaast rapporteren jongens meer probleemgedrag (waaronder pesten en criminaliteit).

Jongens geven vaker dan meisjes aan dat zij anderen pesten (groep 7 en brugklas) en gepest worden (alleen brugklas). Verder rapporteren jongens in groep 7 vaker weleens gerookt te hebben, behalen zij ongunstiger resultaten op alcoholgebruik ooit (groep 7) en de afgelopen vier weken (groep 7 en brugklas) en scoren zij voor één of meerdere leeftijdsmomenten minder gunstig op tv kijken/computeren, sporten, frisdrank drinken en dagelijks groente eten.

Op hun beurt behalen meisjes ongunstigere resultaten op buitenspelen (kleuters), het hebben meegemaakt van meer dan één ingrijpende gebeurtenis (brugklas) en behalen in groep 7 meer meisjes dan jongens volgens hun ouders een zorgelijke score op emotionele problemen.

Schoolniveau

Vmbo-leerlingen behalen op veel onderwerpen zorgelijkere uitkomsten dan havo/vwo-leerlingen. Ze hebben een minder gezond voedingspatroon en doen minder aan lichaamsbeweging. Vmbo-leerlingen hebben vaker dan havo/vwo-leerlingen wel eens gerookt en gebruiken vaker overmatig alcohol. Daarnaast ervaren ze hun gezondheid minder vaak als (heel) goed, hebben ze vaker psychische problemen, geven ze vaker aan wel eens gepest te zijn en wonen ze vaker in een andere gezinssituatie, dan havo/vwo-leerlingen.

Etnische herkomst

Tussen de etnische herkomst en (psychische) gezondheid, gedrag en leefstijl gevonden zijn verschillende verbanden gevonden. Veelal zijn het de leerlingen en jongeren van autochtone herkomst die positievere scores dan jeugdigen met een andere etnische herkomst. Uitzondering hierop vormen het eten van voldoende groente, pesten, en het ervaren van emotionele problemen (brugklas). Met name door leerlingen van Surinaamse en overige herkomst (peuters en kleuters) of allochtone herkomst (groep 7) wordt vaker voldoende groente gegeten. Brugklassers van allochtone herkomst rapporteren daarnaast minder vaak dan brugklassers van autochtone herkomst dat zij emotionele problemen ervaren of dat zij gepest zijn.

Leerlingen van Surinaamse en/of overige herkomst (peuters en kleuters) en allochtone herkomst (groep 7) scoren daarentegen relatief ongunstig op lichaamsbeweging (alleen in de brugklas is geen verschil gevonden). Ook geven leerlingen van allochtone herkomst in groep 7 vaker aan in een eenoudergezin te wonen en ingrijpende gebeurtenissen te hebben meegemaakt.

Daarnaast heeft deze groep volgens hun ouders vaker emotionele problemen of psychische problemen. Psychische problemen worden door ouders en leerkrachten ook vaker voor kleuters van allochtone herkomst gerapporteerd.

Tot slot geven leerlingen van allochtone herkomst in groep 7 minder vaak aan seksuele voorlichting te hebben gehad (thuis of op school) en ervaren brugklassers van allochtone herkomst vaker problemen thuis dan hun leeftijdgenoten van autochtone herkomst.

Conclusie

Een algemene conclusie is dat het met het overgrote deel van de leerlingen en jongeren in Barendrecht goed gaat. Op sommige aspecten scoren jeugdigen op één of meer leeftijdsmomenten echter zorgelijk. Onderwerpen die in Barendrecht speciale aandacht verdienen zijn: ongezonde leefgewoonten als te weinig groente- en fruitconsumptie, veelvuldige frisdrankconsumptie en overmatig drankgebruik. Andere aandachtspunten zijn emotionele- en psychische problemen (met name in de brugklas), delinquent gedrag in de brugklas, overgewicht (met name in groep 7), en ervaren onveiligheid in de buurt (groep 7).

1 Inleiding

Dit rapport beschrijft de (psychische) gezondheid en leefstijlfactoren van leerlingen en schoolgaande jongeren in Barendrecht. De gegevens in dit rapport zijn verzameld in het kader van de Jeugdmonitor Rijnmond. Dit instrument van het jeugdbeleid van de gemeente Rotterdam meet op vaste momenten in het leven van een kind of jongere onder meer de (psychische) gezondheid. Samen met het preventief gezondheidsonderzoek dat door het consultatiebureau (in de toekomst door het CJG) en de GGD wordt afgenomen, geeft dit een goed beeld van de gezondheid van de jeugd.

In dit inleidende hoofdstuk wordt allereerst een korte toelichting gegeven op de Jeugdmonitor Rijnmond. Vervolgens wordt de onderzoekspopulatie per leeftijdsmoment beschreven, gevolgd door een beschrijving van de opzet van deze rapportage en uitgevoerde analyses. Het hoofdstuk sluit af met een leeswijzer.

1.1 De Jeugdmonitor Rijnmond

De Jeugdmonitor Rijnmond (JMR) is een wetenschappelijk instrument waarmee de GGD Rotterdam-Rijnmond de (psychische) gezondheid van leerlingen en jongeren van 0 tot 19 jaar op systematische wijze monitort. Het instrument wordt gebruikt in Rotterdam maar ook in andere gemeenten in het verzorgingsgebied van de GGD Rotterdam-Rijnmond¹.

Aan de hand van vragenlijsten wordt op vier verschillende leeftijdsmomenten gemeten hoe het met de jeugd in Barendrecht gaat, namelijk bij peuters op 24 maanden², bij kleuters in groep 2 en leerlingen in groep 7 van de basisschool en vervolgens in de brugklas. De zo verkregen informatie geeft inzicht in de ontwikkeling van de gezondheid van leerlingen en de factoren die daarop van invloed zijn.

Als integraal onderdeel van de Jeugdgezondheidszorg (JGZ) draagt de informatie uit de JMR allereerst bij aan een goed beeld van de gezondheid van individuele leerlingen en jongeren. Deze individuele gegevens worden gebruikt bij het preventief gezondheidsonderzoek van de JGZ.

Daarnaast voert de GGD met de JMR de wettelijke taak uit van het signaleren en monitoren van de (psychische) gezondheid van leerlingen en jongeren op collectief niveau. De JMR geeft op collectief niveau een beeld van de (psychische) gezondheid van bijvoorbeeld alle leerlingen van een bepaalde school of alle jeugd van dezelfde leeftijd uit één deelgemeente of van de totale gemeente. Aan de hand van deze gegevens geeft de GGD scholen, (deel)gemeenten en andere belanghebbenden advies en begeleiding bij de aanpak van bepaalde gezondheidsgerelateerde onderwerpen en de keuze voor mogelijke interventies.

¹ Het betreft de gemeenten Barendrecht, Lansingerland, Capelle a/d IJssel, Krimpen a/d IJssel, Ridderkerk, Albrandswaard, Maassluis, Vlaardingen en Schiedam.

² Het contactmoment bij peuters wordt vanaf 2007 uitgevoerd op 24 maanden (voorheen met 30 maanden).

1.2 Onderzoekspopulatie

1.2.1 Aantal scholen

Zowel op het basisonderwijs als op het voortgezet onderwijs hebben alleen scholen voor regulier onderwijs³ deelgenomen aan de JMR.

In tabel 1.2.1 is het aantal deelnemende scholen of schoollocaties per leeftijdsmoment weergegeven. Het aantal scholen of schoollocaties dat deelneemt aan de JMR verschilt per leeftijdsmoment.

Tabel 1.2.1 Aantal en percentage deelnemende scholen aan de JMR

leeftijdsmoment	aantal scholen* in Barendrecht	aantal scholen* dat (gedeeltelijk**) heeft meegedaan aan de JMR	
	aantal	aantal	%
groep 2	14	14	100%
groep 7	14	14	100%
brugklas	3	2	66%

* Het aantal scholen in Barendrecht, hierbij zijn alleen de hoofdlocaties geteld.

** Een school wordt meegerekend als er gegevens van ouders, leerlingen en/of leerkrachten in het databestand zitten. Een basisschool met meerdere locaties wordt meegerekend als er van tenminste één locatie gegevens in het databestand zitten.

1.2.2 Respons per leeftijdsmoment

De gegevensverzameling van de JMR vindt jaarlijks plaats. In dit rapport staan de meest recente gegevens beschreven per leeftijdsgroep.

In tabel 1.2.2 is per leeftijdsmoment weergegeven over welke periode de resultaten worden beschreven, welke gegevensbronnen zijn gebruikt en wat per leeftijdsmoment de respons is. In tabel 1.2.3 staat per leeftijdsmoment de leeftijdsverdeling van de leerlingen die deelnemen aan de JMR genoemd.

De gegevens van de peuters betreffen 2-jarigen die binnen het werkgebied van het consultatiebureau (in de toekomst het CJG) in Barendrecht vallen⁴. De gegevens van groep 2 (5-6 jarigen) en groep 7 (10-11 jarigen) betreffen in Barendrecht *woonachtige* kinderen. De gegevens van het voortgezet onderwijs betreffen in Barendrecht *schoolgaande* jongeren.

Tabel 1.2.2 Respons van de verschillende bronnen per leeftijdsmoment

leeftijdsmoment	(school)-jaar van afname	totaal aantal leerlingen ⁵	leerling		ouders		leerkracht		JGZ-medewerker	
		aantal	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
peuters	2008	334 ⁶	-	-	244	73%	-	-	215	64%
groep 2	2007-2008	708	-	-	587	83%	615	87%	612	86%
groep 7	2007-2008	629	581	92%	489	77%	532	85%	318	51%
brugklas	2007-2008	534	498	93%	-	-	-	-	-	-

³ Het regulier voortgezet onderwijs bestaat uit vmbo (theoretische, gemengde en beroepsgerichte leerweg), havo en vwo.

⁴ Het betreft het consultatiebureau van Opmaat.

⁵ Per leeftijdsmoment verschilt wie worden gerekend tot de totale groep leerlingen of leerlingen. Alle peuters in Barendrecht worden voor een PGO uitgenodigd. Bij groep 2, groep 7 en de brugklas, van het voortgezet onderwijs wordt uitgegaan van alle leerlingen uit deze groepen van die scholen waar de JMR wordt afgenomen.

⁶ Omdat gegevensverzameling slechts heeft plaatsgevonden van juli-december 2008, is de helft van de totale populatie peuters als uitgangspunt genomen.

Tabel 1.2.3 Leeftijd* van de leerlingen/jongeren per leeftijdsmoment

leeftijdsmoment	leeftijdscategorie	%
peuters	1 jaar	3%
	2 jaar	97%
groep 2	jonger dan 5 jaar	<1%
	5 jaar	31%
	6 jaar	66%
	ouder dan 6 jaar	3%
groep 7	jonger dan 10 jaar	<1%
	10 jaar	34%
	11 jaar	48%
	ouder dan 11 jaar	18%
brugklas	jonger dan 12 jaar	1%
	12 jaar	70%
	13 jaar	28%
	ouder dan 13 jaar	1%

* Leeftijd ten tijde van het invullen van de vragenlijst.

1.2.3 Geslacht en etnische herkomst

Voor alle leeftijdsmomenten geldt dat ongeveer de ene helft uit jongens en de andere helft uit meisjes bestaat (tabel 1.2.4.).

De etnische herkomst van de leerlingen is bepaald aan de hand van de definitie van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Deze definitie gaat uit van zowel het geboorteland van het kind zelf, als van het geboorteland van de vader en de moeder. Een kind heeft een autochtone herkomst wanneer beide ouders in Nederland geboren zijn. In tabel 1.2.4. wordt voor de verschillende leeftijdsmomenten de verdeling naar geslacht en etniciteit weergegeven van de leerlingen en jongeren waarvan de JMR-gegevens zijn opgenomen. Ter vergelijking is in de tabel ook de verdeling naar geslacht en etnische herkomst in de totale Barendrechtse populatie (per leeftijdsgroep) opgenomen.

Tabel 1.2.4 Verdeling naar geslacht en etniciteit¹

	jongens	meisjes	Nederlands	Suri-naams	Antil-liaans/ Aru-baans	Marok-kaans	Turks	Kaap-ver-diaans	anders
peuters in JMR	55%	45%	81%	7%	1%	<1%	3%	1%	8%
alle 2-jarigen in Barendrecht	51%	49%	76%	6%	1%	3%	3%	0%	11%
groep 2 in JMR	53%	47%	78%	6%	1%	3%	2%	<1%	10%
alle 5-10 jarigen in Barendrecht	52%	48%	78%	2%	1%	1%	2%	<1%	16%
groep 7 in JMR	49%	51%	79%	5%	<1%	2%	3%	<1%	10%
alle 10-15 jarigen in Barendrecht	53%	47%	80%	5%	2%	2%	2%	1%	8%
brugklas in JMR	45%	55%	83%	2%	2%	1%	2%	1%	9%
alle 10-15 jarigen in Barendrecht	53%	47%	80%	5%	2%	2%	2%	1%	8%

¹De gegevens over geslacht en etniciteit van de JMR-populatie zijn bij de peuters gebaseerd op de JGZ-vragenlijst, bij groep 2 en groep 7 op de totale onderzoekspopulatie: het aantal leerlingen waarvan tenminste één vragenlijst (ouder-, leerkracht- of JGZ-vragenlijst) is ingevuld en bij het voortgezet onderwijs op de populatie leerlingen die een vragenlijst heeft ingevuld.

De gegevens van de totale populatie zijn afkomstig van het CBS.

Representativiteit en weging

Aan de hand van de CBS-gegevens is beoordeeld in hoeverre met de verzamelde gegevens per leeftijdsgroep een representatief beeld gekregen kan worden van alle jongeren in diezelfde leeftijdsgroepen in Barendrecht. Bij de JMR-afname van de peuters, de kleuters (groep 2) en groep 7 is de verdeling naar geslacht en etnische herkomst nagenoeg gelijk aan de verdeling in Barendrecht. Om een representatief beeld te kunnen geven van de resultaten voor alle peuters, kleuters en leerlingen van groep 7 in de gemeente Barendrecht zijn de gegevens gewogen, op zodanige wijze dat de resultaten van iedere leeftijdsgroep voor wat betreft de etnische herkomst in verhouding staan tot de etniciteit van de totale (woonachtige) leeftijdsgroep in Barendrecht. Etnische groepen die minder dan vijf procent uitmaken van de leeftijdsgroep in de Barendrechtse bevolking worden bij het wegen en rapporteren samengevoegd met de categorie 'overige herkomst'. Als voor bepaalde leeftijdsmomenten alle etnische groepen kleiner zijn dan vijf procent wordt een verdeling van autochtone herkomst/allochtone herkomst aangehouden.

In dit gemeenterapport zullen alleen uitspraken worden gedaan over de in Barendrecht *schoolgaande* brugklassers. In vergelijking met de in Barendrecht woonachtige brugklassers zijn meisjes oververtegenwoordigd in de schoolgaande populatie (55% versus 47%). De verdeling van verschillende etnische groepen in de brugklas van het regulier onderwijs komt wel overeen met de demografische opbouw van de in Barendrecht woonachtige bevolking.

1.2.4 Sociaal-economische status

Om een indruk te krijgen van de sociaal-economische status (SES) van de JMR-onderzoekspopulatie is in onderstaande tabel de werksituatie en het opleidingsniveau van de ouders weergegeven. Bij de peuters, groep 2 en groep 7 zijn deze gegevens gebaseerd op rapportage door de ouders, bij brugklassers op rapportage door de jongeren zelf.

Tabel 1.2.5 Verdeling naar werksituatie en opleidingsniveau van de ouders

	werksituatie ouders				opleidingsniveau ouders ¹				
	totaal	ten-minste één ouder werkt	beide ouders werkloos	onbekend	laag	midden 1	midden 2	hoog	onbekend
peuters	244	99%	0%	1%	0%	7%	37%	56%	1%
groep 2	587	97%	2%	1%	1%	5%	32%	43%	19%
groep 7	489	98%	2%	0%	<1%	14%	32%	37%	16%
brugklas	498	97%	1%	3%	niet beschikbaar ²				

¹ Voor het opleidingsniveau is de volgende indeling gebruikt:

- laag: geen opleiding of basisonderwijs;
- midden1: lbo/mavo;
- midden2: mbo/havo/vwo;
- hoog: hbo/universiteit.

² Van de brugklassers zijn geen gegevens over het opleidingsniveau van de ouders beschikbaar, omdat dit niet is nagevraagd in de JMR. De reden hiervoor is dat leerlingen dit vaak niet weten.

1.2.5 Schoolniveau voortgezet onderwijs

Van de brugklassers volgt 54% onderwijs op vmbo-niveau en 46% op havo/vwo-niveau.

1.3 Methode

1.3.1 Verschillende instrumenten

De JMR-vragenlijsten bevatten voor ieder leeftijdsmoment specifieke onderwerpen die van toepassing zijn op deze leeftijd. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van landelijk gevalideerde instrumenten. Sommige instrumenten zijn niet voor iedere leeftijdsgroep geschikt.

Omdat de wijze waarop onderwerpen per leeftijdsmoment worden gemeten soms verschilt, kunnen de resultaten van de leeftijdsgroepen niet altijd onderling vergeleken worden. In bijlage I is een lijst opgenomen met de onderwerpen per leeftijdsmoment en de gebruikte instrumenten.

1.3.2 Verschillende gegevensbronnen

Bij de peuters, groep 2 en groep 7 is gebruik gemaakt van verschillende gegevensbronnen, namelijk de ouder (peuters, groep 2, groep 7), de leerkracht (groep 2, groep 7), de JGZ-verpleegkundige (peuters, groep 2, groep 7) en het kind zelf (groep 7). Het gebruik van meerdere informatiebronnen vergroot het inzicht in hoe het werkelijk met het kind gaat.

Afhankelijk van het onderwerp is voor de meest geschikte informatiebron gekozen.

Naast het kind zelf (in groep 7), zijn de ouders, omdat zij het kind het beste en het langste kennen, over het algemeen de beste informatiebron. Het voordeel van de leerkracht als informatiebron is dat de leerkracht een vergelijking met leeftijdsgenootjes kan maken. Voor het lichaamsgewicht zijn de metingen van de jeugdverpleegkundige het meest betrouwbaar.

In groep 2 en groep 7 zijn zowel aan de ouders als aan de leerkracht een aantal identieke vragen gesteld. De antwoorden van de ouders en leerkrachten komen niet altijd met elkaar overeen. Volgens Meijer & Veerman (1989) zijn er verschillen tussen ouders en leerkrachten mogelijk omdat:

- kinderen niet in elke situatie hetzelfde gedrag laten zien. Met andere woorden: kinderen kunnen zich thuis anders gedragen of kinderen kunnen anders reageren op een situatie dan op school;
- verschillende gegevensbronnen andere referentiekaders (waarden en normen) kunnen hebben. Ouders kunnen bijvoorbeeld een gedrag normaal vinden of acceptabel vinden en de leerkracht niet;
- een (bewuste of onbewuste) over- of onderrapportage door ouders of leerkrachten kan bestaan. Een ouder kan bijvoorbeeld door opvoedingsonzekerheid overrapporteren of juist onderrapporteren omdat hij of zij niet wil dat gezinsproblemen naar buiten komen.

1.3.3 Toestemmingsprocedure

Bij de JMR wordt, onder andere vanwege het grote aantal deelnemers, een passieve toestemmingsprocedure ('passive informed consent') gehanteerd. Dit houdt in dat ieder kind deelneemt aan het onderzoek tenzij een ouder hiertegen bezwaar heeft gemaakt. Ouders kunnen daarnaast ook bezwaar maken tegen het invullen van een vragenlijst door de leerkracht. Ook kunnen de leerlingen zelf weigeren de vragenlijst in te vullen.

1.3.4 Vertrouwelijke afname

Om de informatie uit de vragenlijsten te kunnen gebruiken bij het verlenen van individuele zorg aan een kind, worden de vragenlijsten bij alle leeftijdsmomenten niet anoniem maar vertrouwelijk afgenomen. Hoewel bij groep 7 de informatie uit de vragenlijst die het kind zelf invult niet wordt gebruikt voor het verlenen van individuele zorg, wordt ook bij deze leeftijdsgroep de vragenlijst op naam uitgedeeld.

Doordat de vragenlijsten bij de peuters en leerlingen op het basisonderwijs vertrouwelijk worden afgenomen, is het mogelijk om gegevens uit de verschillende vragenlijsten (ouder-, leerkracht-, JGZ- en leerlingvragenlijst) onderling te koppelen op individueel niveau, waardoor een goed totaalbeeld ontstaat van de gezondheidssituatie van het betreffende kind.

1.4 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd: in hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de resultaten van de verschillende leefstijlfactoren, waaronder voeding, beweging, genotmiddelengebruik en seksueel gedrag. In hoofdstuk 3 worden de resultaten weergegeven van de verschillende indicatoren voor (psychische) gezondheid en gedrag. Hoofdstuk 4 gaat vervolgens in op de leefomgeving, waaronder de gezinssituatie, problematiek thuis en buurtbeleving. Conclusies volgen tenslotte in hoofdstuk 5.

- Aan het begin van iedere paragraaf staan kernboodschappen. Hierin staan de meest opvallende resultaten over een bepaald onderwerp.
- De resultaten worden standaard geanalyseerd naar etnische herkomst en geslacht. Op deze manier kunnen risicogroepen geïdentificeerd worden. In het geval er significante verschillen (of juist geen verschillen) gevonden zijn wordt dit in de tekst vermeld. Met significante verschillen worden verschillen bedoeld die met een waarschijnlijkheid van 95% niet op toeval berusten. In het geval significante verschillen zijn gevonden naar geslacht of herkomstgroepering dan zijn de cijfers in de tabel vetgedrukt.
- Etnische groepen die minder dan vijf procent uitmaken van de leeftijdsgroep in de bevolking van Barendrecht worden bij het (wegen en) rapporteren samengevoegd met de categorie 'overige herkomst'. In Barendrecht ontstaat daardoor voor de leeftijdsmomenten *peuters* en *groep 2* de indeling: Nederlands/Surinaams/overige herkomst. Als voor bepaalde leeftijdsmomenten alle etnische groepen kleiner zijn dan vijf procent wordt een verdeling van autochtone/allochtone herkomst aangehouden. Dit is het geval bij de leeftijdsmomenten *groep 7* en de *brugklas*. Deze tweedeling wordt ook bij *peuters* en *groep 2* aangehouden als de aantallen voor een bepaald onderwerp te klein zijn voor analyse naar etniciteit met de gemaakte indeling.
- Bij het onderwerp buurtbeleving worden de resultaten niet geanalyseerd naar etnische herkomst, omdat de etnische herkomst sterk samenhangt met de deelgemeente waarin de jongeren wonen.
- Als gevolg van afronding tellen de percentages niet altijd precies op tot 100%.
- Na weergave van de meest recente resultaten worden deze waar mogelijk vergeleken met landelijke cijfers. Exacte vergelijking van gegevens van Barendrecht met landelijke cijfers is voor de meeste onderwerpen niet mogelijk omdat meetmethoden en/of leeftijdsgroepen afwijken.
- Doordat scholen in Barendrecht in 2007-2008 voor het eerst meededen aan de JMR kunnen de cijfers niet worden vergeleken met die van voorgaande jaren.

2 Leefstijl

Iemands persoonlijke stijl van leven wordt ook wel 'leefstijl' genoemd (Geerts & Heestermans, 1995). In dit hoofdstuk worden leefstijlgedragingen besproken die van invloed zijn op de gezondheid, zoals overgewicht, voeding, beweging, roken, *alcoholgebruik*, *druggebruik* en *seksueel gedrag*.

2.1 Voeding, beweging en overgewicht

Kernboodschap

- (Ernstig) overgewicht komt voor bij zeven procent van de peuters, negen procent van de kleuters, en bij zeventien procent van de leerlingen in groep 7.
- Op basis van zelfgerapporteerde lengte en gewicht komt (ernstig) overgewicht bij zes procent van de brugklassers voor.
- De percentages jeugdigen met ongezonde leefgewoonten voor wat betreft het eten van groente en fruit, frisdrank drinken, en tv kijken zijn aanzienlijk.
- Het aandeel kleuters dat niet regelmatig sport en het percentage dat niet regelmatig buiten speelt is behoorlijk.
- In groep 2 spelen jongens meer buiten dan meisjes, maar scoren voor een één of meerdere leertijdsmomenten ongunstiger op tv kijken/computeren, sporten buiten schooltijd, frisdrank drinken, en dagelijks groente eten.
- Met name peuters en kleuters van Surinaamse en overige herkomst (peuters en kleuters) en leerlingen in groep 7 van allochtone herkomst (groep 7) eten vaker voldoende groente.
- Voor bewegingsaspecten zoals buiten spelen, sporten en lidmaatschap bij een sportvereniging, scoren leerlingen van Nederlandse (autochtone) herkomst vaak gunstiger (alleen in de brugklas is geen verschil gevonden naar etniciteit).
- Voor leefstijlaspecten zoals ontbijten, frisdrank drinken, lidmaatschap van een sportvereniging en tv kijken/computeren scoren vmbo-leerlingen ongunstiger dan havo/vwo-leerlingen.

Overgewicht en obesitas (ernstig overgewicht) vormen een toenemend gezondheidsprobleem onder de jeugd in Nederland en wereldwijd. Iemand heeft overgewicht als hij te zwaar is voor zijn lengte. De belangrijkste oorzaak van overgewicht is een disbalans tussen energie-inname en -verbruik. Wanneer iemand al vanaf jonge leeftijd overgewicht heeft, zijn de gezondheidsgevolgen op latere leeftijd groot. Niet alleen bij volwassenen maar ook bij leerlingen met ernstig overgewicht worden meer risicofactoren gevonden voor hart- en vaatziekten en diabetes mellitus type 2. Daarnaast hebben leerlingen met overgewicht vaak ook nog overgewicht op latere leeftijd (Visscher & Schoemaker, 2008). Het aantal leerlingen met (ernstig) overgewicht is de afgelopen jaren enorm toegenomen (Bulk-Bunschoten, Renders, Van Leerdam, & Hirasing, 2005).

In Barendrecht zijn zeven procent van de peuters, negen procent van de kleuters en zeventien procent van de leerlingen in groep 7 te dik zoals blijkt uit metingen door de jeugdgezondheidszorg (tabel 2.1.1)⁷. Over de brugklassers zijn geen gemeten resultaten van lengte en gewicht bekend. Wel is hen in de vragenlijst naar lengte en gewicht gevraagd. Op basis van deze zelfgerapporteerde gegevens blijkt zes procent van hen te dik te zijn. Hierbij dient in gedachte te worden gehouden dat dit percentage in werkelijkheid waarschijnlijk iets hoger ligt omdat leerlingen geneigd zijn de verhouding van lengte en gewicht gunstiger in te schatten dan feitelijk het geval is (W. Jansen et al, 2006).

Tabel 2.1.1 Prevalentie van overgewicht en obesitas in Barendrecht

	overgewicht totaal			matig overgewicht			obesitas		
	totaal	jongens	meisjes	totaal	jongens	meisjes	totaal	jongens	meisjes
peuters	7%	3%	11%	5%	3%	6%	2%	1%	4%
kleuters	9%	7%	10%	7%	6%	8%	2%	2%	2%
groep 7	17%	16%	19%	15%	14%	15%	3%	2%	4%
brugklas	6%	7%	6%	5%	6%	5%	1%	1%	1%

*Bij vetgedrukte percentages verschillen jongens en meisjes significant van elkaar.

⁷ Overgewicht en obesitas zijn bepaald aan de hand van internationale geslacht- en leeftijdspecifieke afkappunten voor de Body Mass Index (zie Cole et al., 2000).

Bij peuters komt (ernstig) overgewicht vaker voor bij meisjes dan bij jongens. Wegens kleine aantallen is toetsing op verschillen naar etnische herkomst bij peuters niet mogelijk. In groep 2, groep 7 en de brugklas zijn er voor (ernstig) overgewicht geen verschillen naar geslacht, schoolniveau of herkomst gevonden.

Voeding en beweging

In de JMR-vragenlijsten worden vragen gesteld over belangrijke leefstijlaspecten die vaak samenhangen met overgewicht: ontbijten, groente en fruit eten, frisdrank drinken en tussendoortjesgebruik, tv kijken/computeren, buitenspelen en sporten. In de strijd tegen overgewicht richt de JGZ zich op het eten van groente en fruit, het verminderen van het aantal tussendoortjes tot maximaal drie per dag (Voedingscentrum), het stimuleren van ontbijten, vermindering van frisdrank drinken (of andere gezoete dranken) tot maximaal twee per dag, vermindering van tv kijken tot maximaal één uur per dag bij leerlingen onder de 6 jaar en maximaal twee uur per dag bij leerlingen boven de 6 jaar en het stimuleren van buiten spelen en sporten (Bulk-Bunschoten et al., 2005). De Nederlandse Norm Gezond Bewegen voor jeugdigen ligt op één uur matig intensieve beweging per dag, waarvan twee keer per week gericht op uithoudingsvermogen.

Voeding

(Ernstig) overgewicht hangt samen met *niet* ontbijten, mogelijk omdat de verleiding om te snoepen of snacken met een lege maag groter is (www.Overgewicht.org). Het percentage leerlingen en jongeren dat minstens vijf dagen per week ontbijt, varieert van 100% bij peuters tot 93% bij leerlingen in de brugklas (tabel 2.1.2).

Tabel 2.1.2 Belangrijke voedingsgewoonten per leeftijdsmoment

item	geslacht	peuters	groep 2	groep 7	brugklas
Ontbijt minstens vijf dagen per week	totaal	100%	98%	96%	93%
	jongens	100%	98%	96%	92%
	meisjes	100%	99%	95%	93%
Eet dagelijks fruit volgens de norm*	totaal	47%	52%	26%	26%
	jongens	47%	51%	26%	25%
	meisjes	47%	54%	26%	27%
Eet dagelijks groente	totaal	39%	34%	30%	34%
	jongens	36%	33%	32%	26%
	meisjes	45%	37%	27%	40%
Meer dan twee glazen fris per dag**	totaal	27%	43%	34%	38%
	jongens	30%	46%	37%	48%
	meisjes	23%	41%	32%	30%
Meer dan drie tussendoortjes per dag	totaal	2%	3%	4%	-
	jongens	1%	4%	4%	-
	meisjes	3%	<1%	5%	-

* Peuters en kleuters anderhalf stuk per dag, vanaf groep 7 twee stuks per dag. Bij alle leeftijdsgroepen mag één stuk fruit vervangen worden door een glas sinaasappel- of grapefruitsap.

** Frisdrank of andere gezoete dranken.

***Bij vetgedrukte percentages verschillen jongens en meisjes significant van elkaar.

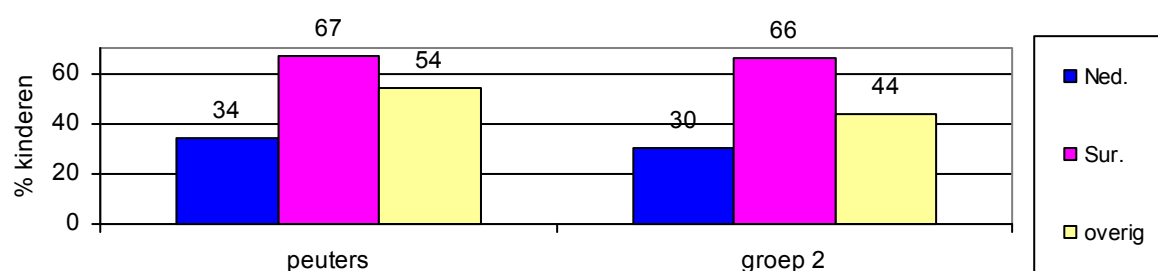
In de brugklas zijn er meer jongeren van autochtone dan van allochtone herkomst die regelmatig ontbijten (94% versus 85%). In de overige leeftijdsgroepen is het aantal leerlingen dat niet geregeld ontbijt zo klein, of afwezig (peuters) dat toetsing op verschillen naar etnische herkomst niet mogelijk is.

Het Voedingscentrum adviseert tot 9 jaar elke dag 50-150 gram groente en anderhalf stuk fruit te eten. Vanaf 9 jaar is het advies 150-200 gram groente en twee stuks fruit. De fruitconsumptie is bekeken aan de hand van deze richtlijn, waarbij één stuk fruit vervangen mag worden door een glas sinaasappel- of grapefruitsap. Bij de groenteconsumptie is er gekeken of er elke dag groente wordt gegeten.

Het eten van fruit volgens de richtlijn gezonde voeding varieert met de leeftijd van 47% bij de peuters tot 26% in de brugklas. Het elke dag eten van groente wisselt licht per leeftijd, peuters 39% en brugklassers 34%. Voor peuters, kleuters en leerlingen in groep 7 zijn geen verschillen gevonden naar geslacht voor het eten van groente en fruit. In de brugklas eten jongens wel minder groente dan meisjes maar voor fruitconsumptie zijn geen verschillen gevonden (tabel 2.1.2).

Ten opzichte van het gemiddelde voor de totale groep peuters, eten peuters van Surinaamse en overige herkomst vaker dagelijks groente en peuters van Nederlandse herkomst minder vaak (figuur 2.1.1). Voor fruitconsumptie is geen verschil gevonden naar etniciteit. Door kleuters van Surinaamse en overige herkomst wordt eveneens vaker voldoende groente gegeten (figuur 2.1.1). Daarnaast wordt het eten van voldoende fruit vaker voor kleuters van Surinaamse herkomst gerapporteerd (Surinaams:72%, overige herkomst: 51%, Nederlands: 51%). In groep 7 rapporteren leerlingen van allochtone herkomst vaker elke dag groente te eten dan leerlingen van autochtone herkomst (44% versus 26%). Voor fruitconsumptie is dit er geen verschil naar etnische herkomst in deze groep niet zichtbaar. Bij brugklassers is geen verschil gevonden tussen jongeren van allochtone en autochtone herkomst voor groente- en fruitconsumptie.

Figuur 2.1.1 Percentage kinderen dat elke dag groente eet naar etnische herkomst en leeftijdsmoment



In veel tussendoortjes (zoals snacks, koek, snoep en gebak) komen niet veel voedingsstoffen zoals vitamines en mineralen voor. Veel van deze producten zorgen al snel voor extra calorieën omdat ze vaak veel vet en/of toegevoegde suikers bevatten. Daarom adviseert Het Voedingscentrum per dag niet meer dan drie à vier keer iets tussendoor te eten en daarbij te kiezen voor 'gezonde' tussendoortjes.

Ook een hoge inname van frisdrank of andere suikerhoudende dranken hangt samen met overgewicht, doordat dranken met suiker ervoor zorgen dat er snel te veel calorieën binnenkomen. Verder levert frisdrank geen belangrijke voedingsstoffen, zoals vitamines en mineralen. Daarom vindt Het Voedingscentrum dranken die geen calorieën leveren, zoals water, thee zonder suiker en light frisdrank, de beste keus. Light producten moeten door leerlingen echter met mate gebruikt worden (van 1 tot 4 jaar niet meer dan één tot twee glazen light frisdrank, yoghurt drank of andere light producten met cyclamaat, tussen 4 en 8 jaar niet meer dan drie eenheden).

Van de peuters drinkt 27% meer dan twee glazen frisdrank (of andere gezoete dranken) per dag. In groep 2 geldt dit voor 43% van de kleuters. In groep 7 en in de brugklas is dit percentage respectievelijk 34% en 38%. Onder peuters en kleuters is geen verschil gevonden tussen jongens en meisjes of naar etnische herkomst in het percentage dat meer dan twee glazen frisdrank per dag drinkt. In groep 7 is geen verschil naar geslacht zichtbaar, wel rapporteren leerlingen van allochtone herkomst vaker veel frisdrank te drinken (>2 glazen) dan leerlingen van autochtone herkomst (46% versus 31%).

In de brugklas zijn er meer jongens die meer dan twee glazen frisdrank drinken dan meisjes (48% versus 30%). Er is geen verschil gevonden in het percentage jongeren van allochtone en autochtone herkomst in de brugklas dat meer dan twee glazen frisdrank per dag drinkt.

Twee procent van de peuters en drie procent van de kleuters eet meer dan drie tussendoortjes per dag (tabel 2.1.2). In groep 7 is dit vier procent. Wegens kleine aantallen is het bij de peuters niet mogelijk om te kijken naar verschillen tussen jongens en meisjes of naar etnische herkomst. Bij kleuters wordt het eten van meer dan drie tussendoortjes vaker voor jongens dan voor meisjes gerapporteerd (vier procent versus één procent). In groep 7 is geen verschil gevonden naar geslacht. Voor zowel de kleuters als groep 7 leerlingen zijn de aantallen te klein om te kijken naar verschillen in etniciteit. In de brugklas is niet gevraagd naar het eten van tussendoortjes.

Beweging

Naast een gezonde voeding is ook bewegen belangrijk in de preventie van overgewicht.

Van de peuters speelt meer dan de helft minstens vijf dagen per week buiten (60%), er is geen verschil naar geslacht. Op het basisonderwijs is dit minder (40% in groep 2 en groep 7). Jongens in groep 2 spelen vaker regelmatig buiten dan meisjes (45% versus 35%) terwijl voor meisjes in groep 2 vaker dan voor jongens wordt aangegeven dat zij minstens twee keer per week buiten schooltijd sporten (50% versus 40%).

Bij de oudere leeftijdsgroepen is gekeken naar lidmaatschap van een sportvereniging en/of sportfrequentie. Ongeveer drie kwart van de jongeren in de brugklas is lid van een sportvereniging (76%). In groep 7 en de brugklas sport drie kwart minstens twee dagen per week buiten schooltijd (tabel 2.1.3).

Tabel 2.1.3 Belangrijke lichaamsactiviteiten per leeftijdsmoment

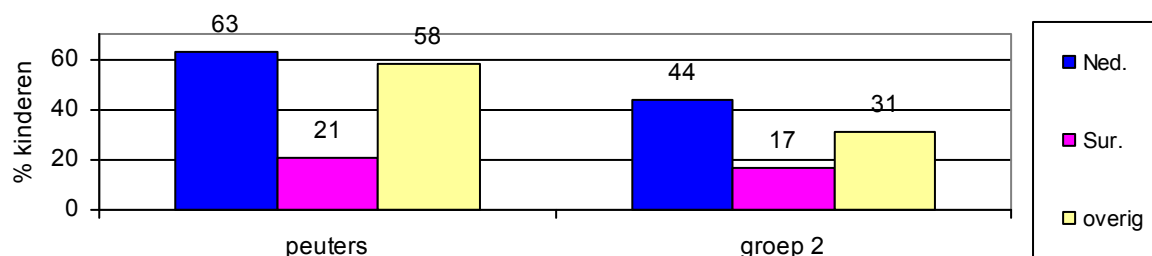
Item	geslacht	peuters	groep 2	groep 7	brugklas
Speelt minstens vijf dagen per week buiten	totaal	60%	40%	41%	-
	jongens	61%	45%	43%	-
	meisjes	58%	35%	39%	-
Lid van een sportvereniging	totaal	-	-	68%	76%
	jongens	-	-	71%	77%
	meisjes	-	-	67%	76%
Sport minstens twee dagen per week	totaal	-	45%	73%	80%
	jongens	-	40%	77%	81%
	meisjes	-	50%	69%	80%
Kijkt veel tv of computert veel per dag*	totaal	61%	71%/27%	53%	62%
	jongens	60%	77%/28%	59%	70%
	meisjes	62%	65%/25%	57%	56%

* Onder de 6 jaar: één uur of meer, boven de 6 jaar: meer dan twee uur. Bij de kleuters zijn beide gerapporteerd (respectievelijk meer dan één uur en meer dan twee uur).

**Bij vetgedrukte percentages verschillen jongens en meisjes significant van elkaar.

Verder zijn er op de bewegingsaspecten ook verschillen naar etnische herkomst. Ten opzichte van het gemiddelde voor de totale groep peuters, spelen peuters van Nederlandse herkomst vaker frequent buiten en peuters van Surinaamse herkomst minder vaak (Nederlands: 63%, Surinaams: 21%, overige herkomst: 58%). Bij de kleuters wordt frequent buiten spelen ook het meest gerapporteerd voor kleuters van Nederlandse herkomst en minder voor kleuters van Surinaamse of overige herkomst (figuur 2.1.2) Ten opzichte van het gemiddelde voor de totale groep kleuters wordt sporten buiten schooltijd vaker gerapporteerd voor kleuters van Nederlandse herkomst (Nederlands: 48%, Surinaams: 30%, overige herkomst: 35%). Leerlingen van autochtone herkomst in groep 7 geven vaker aan lid te zijn van een sportvereniging dan leeftijdsgenoten van allochtone herkomst. Voor geen enkele vorm van lichaamsactiviteit zijn verschillen gevonden tussen brugklassers van autochtone en allochtone herkomst.

Figuur 2.1.2 Percentage kinderen dat minimaal vijf dagen per week buiten speelt naar etnische herkomst en leeftijdsmoment



Naast de uren die er besteed worden aan bewegen, wordt er in de JMR ook gevraagd naar de uren die worden besteed aan passieve vrijetijdsbesteding, zoals tv kijken en computeren. Niet alleen inactiviteit speelt een rol bij deze zittende activiteiten, maar bijvoorbeeld ook het nuttigen van snacks tijdens het tv kijken. Geadviseerd wordt het tv kijken/computeren onder de 6 jaar te beperken tot niet langer dan een half uur en boven de 6 jaar niet langer dan twee uur per dag.

Van de peuters kijkt bijna twee derde één uur of meer tv per dag (60%). Bijna drie kwart van de kleuters computert of kijkt meer dan één uur tv per dag (71%), maar ongeveer een kwart (27%) van hen computert of kijkt meer dan twee uur per dag tv. Bij de oudere leeftijdsgroepen varieert tv kijken/computeren (meer dan twee uur) met de leeftijd van 53% in groep 7 tot 62% in de brugklas. Bijna twee derde van de leerlingen in groep 7 heeft een eigen tv op de kamer (62%); er is geen verschil naar geslacht of tussen leerlingen van allochtone en autochtone herkomst (in de overige leeftijdsgroepen is hier niet naar gevraagd). Met uitzondering van de peuters, kijken jongens meer tv of computeren zij meer dan meisjes (tabel 2.1.3).

Voor kleuters van allochtone herkomst wordt vaker veelvuldig tv kijken/computeren (>2 uur) gerapporteerd dan voor kleuters van autochtone herkomst (respectievelijk: veertien procent versus vier procent). Voor de overige leeftijdsmomenten (peuters, groep 7 en brugklas) is geen verschil gevonden tussen leerlingen van allochtone en autochtone herkomst voor veelvuldig tv kijken/computeren.

In tabel 2.1.4 is te zien dat vmbo-leerlingen ongunstigere resultaten behalen op regelmatig ontbijten, frisdrank drinken, lidmaatschap van een sportvereniging en veelvuldig tv kijken/computeren dan havo/vwo-leerlingen.

Tabel 2.1.4 Leefstijlaspecten in de brugklas naar schoolniveau

item	niveau	brugklas
Ontbijt minstens vijf dagen per week	vmbo	89%
	havo/vwo	97%
Eet dagelijks fruit volgens de norm	vmbo	26%
	havo/vwo	26%
Eet dagelijks groente	vmbo	30%
	havo/vwo	38%
Meer dan twee glazen frisdrank per dag*	vmbo	44%
	havo/vwo	31%
Lid van een sportvereniging	vmbo	69%
	havo/vwo	85%
Sport minstens twee dagen per week	vmbo	79%
	havo/vwo	82%
Kijkt veel tv of computert veel per dag**	vmbo	68%
	havo/vwo	56%

* Frisdrank of andere gezoete dranken.

** Meer dan twee uur per dag.

***Bij vetgedrukte percentages verschillen vmbo en havo/vwo significant van elkaar.

Vergelijking met landelijke cijfers

In vergelijking met landelijke cijfers komen overgewicht en obesitas in Barendrecht ongeveer even vaak voor (tabel 2.1.5). Voor peuters komen de meest recente landelijke cijfers uit 1996/97 (Hirasing et al., 2000). De landelijke cijfers voor groep 2, groep 7 zijn gebaseerd op onderzoek door TNO uit 2002-2004 (Van den Hurk et al., 2006). Landelijke cijfers gebaseerd op zelfgerapporteerde lengte en gewicht van 12- en 13-jarigen zijn afkomstig uit het *Health Behaviour in School-aged Children* onderzoek (HBSC-onderzoek) (Van Dorsselaer et al., 2007).

Tabel 2.1.5 Prevalentie van overgewicht en obesitas in Barendrecht en Nederland

	Barendrecht				Nederland			
	overgewicht		obesitas		overgewicht		obesitas	
	jongens	meisjes	jongens	meisjes	jongens	meisjes	jongens	meisjes
groep 2	6%	8%	2%	2%	8%	11%	3%	4%
groep 7	14%	15%	2%	4%	12%	15%	3%	3%
	(ernstig) overgewicht				(ernstig) overgewicht			
		jongens		meisjes		jongens		meisjes
peuters		3%		11%		8%		9%
brugklas		7%		6%		10%		9%

*Percentage overgewicht bij groep 2 en groep 7 is *exclusief* obesitas.

**Bij vetgedrukte percentages verschillen de percentages van Barendrecht met de landelijke gegevens.

***Bij peuters moesten, wegens geringe aantallen, de percentages overgewicht en obesitas bij elkaar worden opgeteld om te kunnen toetsen op verschillen. Voor 12/13 jarigen waren geen afzonderlijke landelijke gegevens over **ernstig** en **matig** overgewicht beschikbaar.

****Bron landelijke cijfers voor peuters: Hirasing et al., 2000; voor kleuters, groep 7: Van den Hurk et al., 2006, voortgezet onderwijs: Van Dorsselaer et al., 2007.

Een uitkomst van de *Ga voor gezond!-test* van het NIGZ (www.gavoorgezond.nl) is dat de helft van de leerlingen in groep 1 tot en met 3 elke dag groente of fruit eet. Uit het HBSC-onderzoek (Van Dorsselaer et al., 2007) komt naar voren dat 37% van de leerlingen in groep 8 en 29% van de leerlingen van het voortgezet onderwijs elke dag fruit eten.

Door het Sociaal Cultureel Planbureau wordt aangegeven dat 60% van de 3-jarigen en 67% van de 5-12 jarigen (bijna) iedere dag buiten speelt en dat 77% van de 8-12 jarigen lid is van een sportvereniging. Uit de HBSC-studie komt nog dat op het voortgezet onderwijs 67% lid is van een sportvereniging. Er kon niet worden getoetst op verschillen tussen landelijke gegevens en cijfers van Barendrecht, omdat door het gebruik van andere leeftijdsmomenten beide groepen niet goed vergelijkbaar zijn.

2.2 Genotmiddelengebruik

2.2.1 Roken

Kernboodschap

- Zes procent van de leerlingen in groep 7 en twaalf procent van de brugklassers heeft wel eens gerookt.
- Jongens in groep 7 geven vaker dan meisjes aan ooit gerookt te hebben.
- Vmbo-leerlingen rapporteren vaker dan havo/vwo-leerlingen dat zij wel eens hebben gerookt.
- Minder dan één procent van de leerlingen in groep 7 en in de brugklas geeft aan dagelijks te roken.

Roken verhoogt het risico op longkanker, hart- en vaatziekten en chronische luchtwegaandoeningen. Hoewel dit geen aandoeningen zijn die al veel bij de jeugd voorkomen, is het juist ook bij jongeren van belang om inzicht te krijgen in het rookgedrag, omdat blijkt dat veruit de meeste volwassen rokers al in hun jeugd met roken begonnen zijn (Monshouwer, Verdurmen, Van Dorsselaer, Smit, Gorter & Vollebergh, 2008).

Roken (ooit)

Aan de leerlingen in groep 7 en in de brugklas is gevraagd of zij roken of wel eens gerookt hebben.

Zes procent van de leerlingen in groep 7 geeft aan wel eens te hebben gerookt; in de brugklas is dit percentage twaalf procent. In groep 7 geven jongens vaker dan meisjes aan wel eens gerookt te hebben (acht procent versus vier procent). In de brugklas is geen verschil gevonden naar geslacht. Zowel in groep 7 als in de brugklas is geen verschil gevonden tussen het aandeel leerlingen van autochtone herkomst en het aandeel leerlingen van allochtone herkomst dat aangeeft ooit gerookt te hebben.

Vmbo-leerlingen hebben vaker wel eens gerookt dan havo/vwo-leerlingen (zestien procent versus zes procent).

Dagelijks roken

In Barendrecht komt dagelijks roken onder leerlingen in groep 7 en in de brugklas bijna niet voor (minder dan één procent).

Vergelijking naar geslacht, schoolniveau of etniciteit is, wegens het geringe aantal dat aangeeft dagelijks te roken, niet mogelijk.

Vergelijking met landelijke cijfers

Landelijk heeft 33% van de 12-16 jarigen wel eens gerookt en acht procent rookt dagelijks (Van Dorsselaer et al., 2007). Er kon niet worden getoetst op verschillen tussen landelijke gegevens en cijfers van Barendrecht, omdat door het gebruik van andere leeftijdsmomenten beide groepen niet goed vergelijkbaar zijn.

2.2.2 Alcoholgebruik

Kernboodschap

- Vijftien procent van de leerlingen in groep 7 en 34% van de brugklassers rapporteert wel eens alcohol te hebben gedronken.
- Zeven procent van de leerlingen in groep 7 heeft in de laatste vier weken alcohol gedronken; in de brugklas is dit dertien procent.
- Jongens scoren hoger dan meisjes op alcoholgebruik ooit (groep 7) en in de afgelopen vier weken (groep 7 en de brugklas).
- In de brugklas wordt overmatig alcoholgebruik de afgelopen maand (5 of meer glazen op één gelegenheid) door acht procent aangegeven.
- Overmatig alcoholgebruik wordt vaker gerapporteerd door vmbo-leerlingen dan door havo/vwo-leerlingen.

Drinken voor het 16^e levensjaar levert gezondheidsrisico's op, omdat de hersenen nog niet volledig ontwikkeld zijn. De alcoholgerelateerde gezondheidsschade die zich al op jonge leeftijd openbaart zijn vooral de acute consequenties van alcoholgebruik, zoals alcoholvergiftiging. Alcoholgebruik gaat echter ook gepaard met schade die zich op lange termijn uit, zoals hersenschade en kanker. Bovendien blijkt uit onderzoek dat vroeg beginnen met drinken de kans op alcoholproblemen op latere leeftijd vergroot (Trimbos-instituut, 2008).

Aan de leerlingen in groep 7 en in de brugklas is gevraagd of zij ooit alcohol gedronken hebben, en zo ja, hoe vaak zij in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek alcohol hebben gedronken (actueel alcoholgebruik). Aan de brugklassers is gevraagd of ze in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek wel eens vijf glazen alcohol of meer hebben gedronken bij één gelegenheid en of het in die periode wel eens is voorgekomen dat ze aangeschoten of dronken waren.

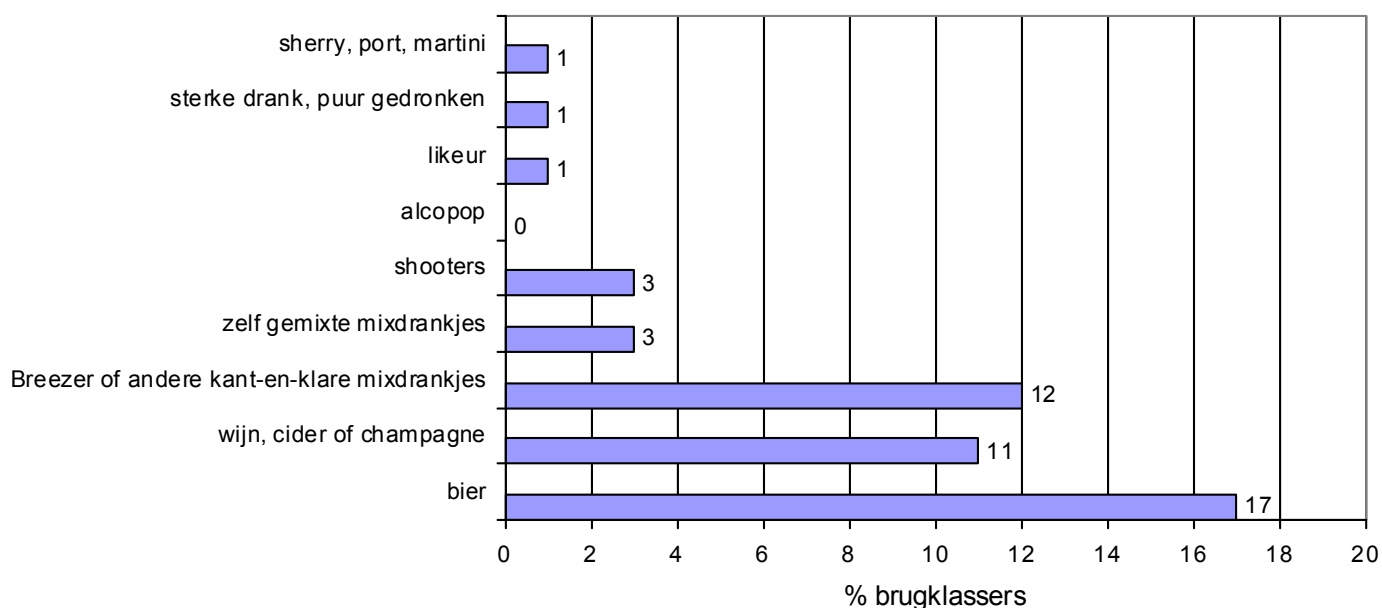
Alcoholgebruik (ooit)

Vijftien procent van de leerlingen in groep 7 heeft wel eens alcohol gedronken. In de brugklas is dit 34% van de leerlingen. Jongens in groep 7 hebben vaker ooit alcohol gedronken dan meisjes (22% versus tien procent). Er is geen verschil naar geslacht gevonden voor de brugklassers.

Jongeren drinken vooral in het weekend. Van de brugklassers geeft vijftien procent aan wel eens alcohol te drinken in het weekend, vier procent drinkt ook wel eens doordeweeks.

In de brugklas zijn bier, kant-en-klare mixdrankjes (waaronder Breezer) en wijn/cider/champagne de meest populaire alcoholhoudende drankjes (figuur 2.2.1 voor het alcoholgebruik naar type drank voor brugklassers). Jongens hebben vaker dan meisjes bier gedronken.

Figuur 2.2.1 Percentage alcoholgebruik door brugklassers naar type drank



Recent alcoholgebruik

Zeven procent van de leerlingen in groep 7 heeft in de vier weken voor het onderzoek alcohol gedronken. In de brugklas is dit dertien procent van de leerlingen.

Jongens in groep 7 en in de brugklas hebben vaker recent alcohol gedronken dan meisjes (groep 7: twaalf procent versus drie procent; brugklas: zestien procent versus tien procent). Er is geen verschil gevonden naar schoolniveau in recent drankgebruik.

Overmatig alcoholgebruik

In de brugklas heeft acht procent in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek tijdens één gelegenheid vijf of meer glazen alcohol gedronken. Er zijn geen vragen gesteld over overmatig alcoholgebruik aan leerlingen van groep 7.

Er is geen verschil gevonden tussen jongens en meisjes voor overmatig alcoholgebruik.

Vmbo-leerlingen geven vaker dan havo/vwo-leerlingen aan de afgelopen vier weken meer dan vijf glazen alcohol bij één gelegenheid te hebben gedronken (dertien procent versus drie procent).

Voor zowel leerlingen in groep 7 als voor leerlingen in de brugklas zijn geen verschillen gevonden tussen leerlingen van allochtone en leerlingen van autochtone herkomst voor de vormen van alcoholgebruik waarnaar gevraagd is (ooit, afgelopen vier weken, overmatig gebruik). Twee procent van de brugklassers geeft aan de laatste vier weken wel eens dronken of aangeschoten te zijn geweest. Dit percentage is aanmerkelijk lager dan het percentage leerlingen dat aangeeft de afgelopen vier weken vijf of meer glazen alcohol te hebben gedronken bij één gelegenheid (brugklas acht procent). Voor dit verschil is geen duidelijke verklaring.

Vergelijking met landelijke cijfers

Landelijk heeft 49% van de leerlingen in groep 8 en 77% van de 12-16 jarigen wel eens alcohol gedronken (Van Dorsselaer et al., 2007). Alcoholgebruik in de afgelopen vier weken wordt landelijk door veertien procent van de leerlingen in groep 8 en door dertien procent van de brugklassers gerapporteerd. Er kon niet worden getoetst op verschillen tussen landelijke gegevens en cijfers die van Barendrecht, omdat door het gebruik van andere leeftijdsmomenten beide groepen niet goed vergelijkbaar zijn.

2.2.3 Drugsgebruik

Kernboodschap

- Minder dan één procent van de brugklassers geeft aan in de afgelopen vier weken marihuana of hasj te hebben gebruikt.
- Harddrugsgebruik wordt ook door minder dan één procent van de brugklassers gerapporteerd.

Sommige jongeren zijn geneigd om met drugs te experimenteren. Redenen om drugs te gebruiken zijn meestal nieuwsgierigheid, stoer gedrag, behoefte aan sociale acceptatie of psychische problemen. Cannabisproducten als hasj, wiet en marihuana worden softdrugs genoemd. Deze middelen hebben geen sterk verslavende werking. Wel verminderen ze het reactie- en concentratievermogen en hebben ze een negatieve invloed op het kortetermijngeheugen. Hierdoor kunnen leerprestaties verminderen. XTC, cocaïne en heroïne zijn harddrugs. Deze middelen zijn (zeer) verslavend en schadelijk voor de gezondheid (Trimbos-instituut, 2008).

Aan de leerlingen in de brugklas is gevraagd of zij in de vier weken voor het onderzoek marihuana of hasj hebben gebruikt. Aan de leerlingen is ook gevraagd of zij in deze periode harddrugs (XTC, cocaïne, heroïne) hebben gebruikt.

Softdrugsgebruik

Minder dan één procent van de brugklassers geeft aan in de vier weken voor het onderzoek marihuana of hasj te hebben gebruikt. Verschillen tussen jongens en meisjes, etnische groepen of schoolniveaus konden niet worden getoetst vanwege geringe aantallen.

Harddrugsgebruik

Harddrugsgebruik nauwelijks voor (minder dan één procent). Ook hier konden verschillen tussen jongens en meisjes, etnische groepen of schoolniveaus niet worden getoetst vanwege de geringe aantallen.

Vergelijking met landelijke cijfers

Landelijk geeft zeven procent van de scholieren op het voortgezet onderwijs aan de laatste vier weken softdrugs te hebben gebruikt en rapporteert twee procent in deze periode harddrugsgebruik (Van Dorselaer et al., 2007, Monschouwer et al., 2008). Op verschillen tussen landelijke gegevens en cijfers van die van Barendrecht kon niet worden getoetst, omdat door het gebruik van andere leeftijdsmomenten beide groepen niet goed vergelijkbaar zijn.

2.3 Seksueel gedrag

Kernboodschap

- 32% van de leerlingen in groep 7 geeft aan thuis of op school seksuele voorlichting te hebben gehad.
- Leerlingen van allochtone herkomst geven vaker aan geen seksuele voorlichting te hebben gehad (thuis of op school).
- Vrijen met iemand (zonder met iemand naar bed te gaan) wordt door vijftien procent van de brugklassers gerapporteerd.
- Geslachtsgemeenschap wordt door minder dan één procent aangegeven.

Seksuele voorlichting

Kinderen verkennen al op jonge leeftijd de intimiteit met anderen. Om kinderen een evenwichtige basis te kunnen bieden voor hun seksuele en relationele ontwikkeling moeten ouders en leerkrachten daar goed op zijn voorbereid (Van der Doef, 2003).

Seksuele voorlichting aan leerlingen blijkt echter een moeilijk onderwerp voor veel ouders. Veel ouders stellen daarom het moment waarop ze met hun leerlingen over seks beginnen te praten uit, en verwachten dat tijdens de biologieles op school een en ander uitgelegd wordt (Van der Doef, 2003). Relationele en seksuele vorming is inmiddels een kerndoel in het voortgezet onderwijs, waardoor alle 13-15 jarigen minimaal één jaar binnen het vak biologie en verzorging enige mate van seksuele voorlichting krijgen. Maar seksuele voorlichting in het voortgezet onderwijs is niet voldoende. Seksuele voorlichting moet al veel eerder, namelijk op de basisschool beginnen. Helaas is dit in het basisonderwijs nog geenszins het geval; naar schatting wordt op slechts tien procent van alle basisscholen in Nederland seksuele voorlichting gegeven (Van der Doef, 2003).

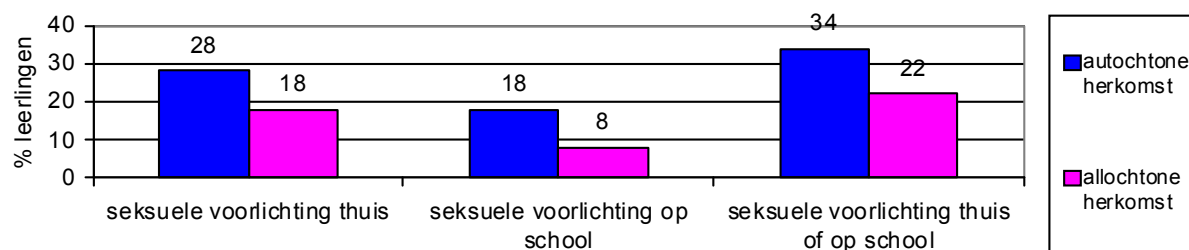
Aan de leerlingen in groep 7 is gevraagd of ze thuis en/of op school seksuele voorlichting hebben gehad.

Van de leerlingen in groep 7 geeft een kwart (26%) aan thuis seksuele voorlichting te hebben gehad; 56% geeft aan dat dit niet het geval is en achttien procent weet het niet.

Zestien procent van de leerlingen in groep 7 geeft aan seksuele voorlichting gehad te hebben op school; 63% geeft aan dat dit niet het geval is en 22% weet het niet. Bij beide vragen is geen verschil gevonden naar geslacht en bij beide vragen geven leerlingen van allochtone herkomst minder vaker aan dat zij seksuele voorlichting hebben gehad (figuur 2.3.1).

In totaal geeft 32% van de leerlingen in groep 7 aan seksuele voorlichting te hebben gehad, thuis of op school, 45% geeft aan geen seksuele voorlichting te hebben gehad en 23% weet het niet. Er zijn geen verschillen naar geslacht. Leerlingen van allochtone herkomst geven minder vaak aan seksuele voorlichting (thuis of school) te hebben gehad.

Figuur 2.3.1 Percentage groep 7 leerlingen dat seksuele voorlichting heeft gehad op school en thuis naar etnische herkomst



Seksueel contact

Tijdens de adolescentie neemt de seksuele ontwikkeling en het experimenteren met seks een belangrijke plaats in. Jongeren beginnen steeds vroeger te experimenteren op dit gebied en omdat ze steeds later een vaste relatie aangaan duurt deze periode doorgaans langer (Van Dorsselaer et al., 2007). In de JMR zijn aan de leerlingen in de brugklas vragen gesteld over seksueel contact (vrijen met iemand zonder met elkaar naar bed te gaan en geslachtsgemeenschap). Ook zijn vragen gesteld over (on)veilig vrijen.

Vrijen met iemand (zonder met elkaar naar bed te gaan) wordt door vijftien procent van de brugklassers aangegeven. Het hebben van geslachtsgemeenschap (met iemand naar bed gaan) wordt door minder dan één procent gerapporteerd. Zowel voor vrijen als geslachtsgemeenschap is geen verschil gevonden tussen jongens en meisjes.

Er is geen verschil gevonden tussen het aandeel jongeren van allochtone en autochtone herkomst dat wel eens heeft gevreeën, ook naar schoolniveau is geen verschil gevonden. Geslachtsgemeenschap wordt zo weinig gerapporteerd dat het niet mogelijk is om dit te toetsen op verschillen naar etnische herkomst of schoolniveaus.

Vergelijking met landelijke gegevens

Landelijk onderzoek onder 12-16 jarigen (Van Dorsselaer et al., 2007) wijst uit dat vijftien procent van de jongeren van die leeftijd wel eens geslachtsgemeenschap heeft gehad. Er kon niet worden op verschillen tussen landelijke gegevens en cijfers van Barendrecht, omdat door het gebruik van andere leeftijdsmomenten beide groepen niet goed vergelijkbaar zijn.

3 (Psychische) gezondheid en gedrag

Elk kind vertoont wel eens agressief gedrag of is wel eens angstig. Maar wanneer is dit gedrag gezond en wanneer spreekt men van problematisch gedrag bij leerlingen en jongeren? Deze grens is niet gemakkelijk te trekken. Wat normaal gedrag is op een bepaalde leeftijd, kan op latere leeftijd wel problematisch zijn. Het gedrag van leerlingen en jongeren verschilt ook sterk per situatie. Op school gedragen de meeste leerlingen zich anders dan thuis. Om te beoordelen of het gedrag van een kind gezond of problematisch is, dient men dan ook rekening te houden met enerzijds de leeftijd van het kind en anderzijds met informatie van verschillende informanten (Schrijvers & Schoemakers, 2008).

In dit hoofdstuk komen de twee belangrijkste typen psychische problemen van de jeugd aan de orde: emotionele problemen en gedragsproblemen. Deze problemen worden ook wel internaliserende en externaliserende problemen genoemd (Schrijvers & Schoemakers, 2008). Internaliserend gedrag is meer naar binnen gericht en daardoor voornamelijk storend voor het kind of de jongere zelf. Voorbeelden zijn angst, depressiviteit, teruggetrokkenheid, psychosomatische klachten en eenzaamheid. Externaliserend gedrag is naar buiten gericht en storend voor de omgeving. Het gaat hierbij om agressief en normoverschrijdend gedrag. Daarnaast komen in dit hoofdstuk ook de ervaren gezondheid, zorgen van ouders en de scores op de vragenlijsten voor psychische problemen aan de orde.

3.1 (Psychische) gezondheid

3.1.1 Ervaren gezondheid

Kernboodschap

- De gezondheid van 98% van de peuters en kleuters wordt door hun ouders als goed benoemd.
- Van de leerlingen in groep 7 geeft 90% aan zijn gezondheid (heel) goed te vinden, bij de brugklassers is dit 88%.
- Vmbo-leerlingen geven minder vaak aan dat hun gezondheid (heel) goed is dan havo/vwo-leerlingen.

Op alle leeftijdsmomenten is een algemene vraag over ervaren gezondheid gesteld. Bij peuters en kleuters is deze vraag door ouders beantwoord. Vanaf groep 7 hebben leerlingen/jongeren zelf een oordeel gegeven over hun gezondheid.

Peuters en kleuters

Volgens de ouders heeft 98% van de peuters en kleuters een goede gezondheid, wegens geringe aantallen is vergelijking naar geslacht bij peuters niet mogelijk. Bij de kleuters is geen verschil gevonden tussen jongens en meisjes voor dit onderwerp. Wegens het geringe aantal peuters en kleuters waarvan de gezondheid als niet goed wordt beoordeeld, kan niet gekeken worden naar verschillen in etnische herkomst.

Groep 7 en brugklas

Van de leerlingen in groep 7 geeft 90% aan zijn gezondheid (heel) goed te vinden, bij de brugklassers is dit 88%. Vmbo-leerlingen ervaren hun gezondheid minder vaak als (heel) goed dan havo/vwo-leerlingen (85% versus 91%) In zowel groep 7 als in de brugklas zijn geen verschillen gevonden tussen leerlingen van autochtone en allochtone herkomst of tussen jongens en meisjes.

Vergelijking met landelijke cijfers

Landelijke cijfers van het CBS laten zien dat 95% van de ouders van 0-11 jarigen de gezondheid van hun kind als goed tot zeer goed ervaart (CBS Statline, 2008). In hetzelfde onderzoek is gevonden dat 90% van de 12-17 jarigen zijn gezondheid als goed tot zeer goed ervaart (CBS statline, 2008). Er kon niet worden getoetst op verschillen tussen landelijke gegevens en cijfers van Barendrecht, omdat door het gebruik van andere leeftijdsmomenten beide groepen niet goed vergelijkbaar zijn.

3.1.2 Emotionele problemen

Kernboodschap

- Negen procent van de peuters en vijf procent van de kleuters is volgens hun ouders vaak van streek of huilen snel.
- Bijna een vijfde van de leerlingen in groep 7 scoort hoog op sombere gevoelens.
- Bij tien procent van de leerlingen in groep 7 is volgens de ouders sprake van een ongunstige score op emotionele problemen. Volgens de leerkracht geldt dit voor zes procent van de leerlingen in groep 7. Bij twee procent van de leerlingen rapporteren de ouders en leerkrachten een hoge score op emotionele problemen.
- Meer meisjes dan jongens in groep 7 behalen volgens hun ouders ongunstige uitkomsten op emotionele problemen.
- Meer leerlingen van allochtone dan leerlingen van autochtone herkomst in groep 7, scoren volgens hun ouders hoog op emotionele problemen.
- Bij 22% van de brugklassers is sprake van een hoge score op emotionele problemen.
- Brugklassers van autochtone herkomst hebben vaker emotionele problemen dan hun leeftijdgenoten van allochtone herkomst.
- Achttien procent van de brugklassers heeft in de afgelopen 12 maanden er minstens één keer aan gedacht een einde aan het leven te maken.
- Twee procent van de brugklassers heeft aangegeven ooit een suïcidepoging ondernomen te hebben.
- Het percentage brugklassers in Barendrecht dat emotionele problemen vertoont is hoger dan landelijk.

Verschillende longitudinale onderzoeken tonen aan dat emotionele problemen in de jeugd in veel gevallen voortduren tot in de volwassenheid (Schrijvers & Schoemakers, 2008). Uit onderzoek is ook gebleken dat veel angst- en stemmingsstoornissen bij volwassenen hun oorsprong hadden in de jeugd. Daarnaast verhogen ernstige emotionele problemen, en voornamelijk somberheidsgevoelens, (later) de kans op suïcide. Inzicht krijgen in deze emotionele problemen bij jeugdigen is dan ook van groot belang (Schrijvers & Schoemakers, 2008).

Peuters en kleuters

Aan de ouders van peuters en kleuters zijn vragen voorgelegd over de mate waarin hun kind 'van streek is, snel huilt' en een 'neerslachtige, verdrietige indruk maakt'. Volgens de ouders is negen procent van de peuters en vijf procent van de kleuters vaak/bijna altijd van streek of huilt snel. Volgens de leerkracht is dit bij vier procent van de kleuters van toepassing. Er is geen verschil gevonden naar geslacht bij peuters en kleuters, en bij peuters is ook geen verschil gevonden tussen leerlingen van allochtone en autochtone herkomst. In groep 2 wordt vaker door ouders van leerlingen van allochtone herkomst dan door ouders van leerlingen van autochtone herkomst gerapporteerd dat het kind vaak/bijna altijd van streek is of snel huilt (twaalf procent versus vier procent).

Minder dan één procent van de peuters en de kleuters maakt volgens hun ouders vaak/bijna altijd een neerslachtige, verdrietige indruk. Volgens de leerkracht is dit bij één procent van de kleuters van toepassing. Wegens geringe aantallen kunnen geen uitspraken worden gedaan over verschillen naar geslacht of etnische herkomst bij beide leeftijdsgroepen.

Groep 7

Aan de leerlingen in groep 7 zijn negen vragen gesteld over het voorkomen van sombere gevoelens⁸. Wanneer minstens vier van de negen vragen negatief beantwoord worden, komt het kind in aanmerking voor nadere diagnostiek. In dit rapport is dan sprake van een hoge score op depressieve gevoelens.

Ongeveer één op de vijf jongeren in groep 7 heeft een hoge score op depressieve gevoelens (negentien procent). Hierbij zijn geen verschillen naar geslacht of naar etnische herkomst gevonden.

⁸ Korte Depressie Vragenlijst voor Leerlingen (KDVK), De Wit, 1987

Hiernaast is aan de ouders en leerkrachten van leerlingen in groep 7 een vijftal vragen gesteld over de mate waarin emotionele problemen aanwezig zijn (SDQ emotionele problemen⁹). Over deze vijf vragen is een totaalscore berekend (range 0-10), waarbij een uitkomst van vijf of hoger duidt op emotionele problematiek. De resultaten zijn in tabel 3.1.1 weergegeven.

Volgens de ouders vertoont tien procent van de leerlingen in groep 7 emotionele problematiek, meisjes vaker dan jongens (dertien procent versus zeven procent), en leerlingen van allochtone herkomst vaker dan leerlingen van autochtone herkomst (negentien procent versus zeven procent). Volgens de leerkracht is bij zes procent van de leerlingen in groep 7 sprake van emotionele problematiek. Hier zijn geen verschillen gevonden tussen jongens en meisjes of naar etnische herkomst. Bij twee procent van de leerlingen is zowel volgens de ouders als de leerkracht sprake van emotionele problematiek.

Brugklas

Aan de leerlingen uit de brugklas zijn ook vijf vragen gesteld uit de SDQ-vragenlijst over de mate waarin emotionele problemen voorkomen (SDQ emotionele problemen). Over deze vijf vragen is een totaalscore berekend (range 0-10), waarbij een uitkomst van vijf of meer duidt op emotionele problematiek¹⁰. Daarnaast is de leerlingen gevraagd of ze er wel eens aan gedacht hebben een einde aan het leven te maken en of ze ooit een suïcidepoging ondernomen hebben. De resultaten zijn in tabel 3.1.1 weergegeven.

Tabel 3.1.1 Emotionele problemen naar leeftijdsmoment en geslacht

	groep 7		brugklas		
	ouders	leerkracht	jongens	meisjes	totaal
SDQ emotionele problemen					
- Vaak hoofdpijn	8%	2%	7%	10%	9%
- Veel piekeren	7%	4%	22%	29%	26%
- Vaak ongelukkig	3%	2%	4%	3%	3%
- Zenuwachtig in nieuwe situaties	7%	6%	15%	22%	19%
- Voor veel dingen bang	4%	1%	8%	5%	6%
ongunstige score (≥5)	10%	6%	18%	25%	22%
suïdegedachten, afgelopen jaar	-	-	15%	21%	18%
suïcidepoging, ooit	-	-	1%	3%	2%

*In de tabel zijn significante verschillen tussen jongens en meisjes dikgedrukt.

Bij 22% van de brugklassers is sprake van emotionele problemen (totaalscore van vijf of meer). Er zijn geen verschillen gevonden tussen jongens en meisjes of tussen schoolniveaus. Wel hebben leerlingen van autochtone herkomst vaker een uitkomst van vijf of hoger dan leerlingen van allochtone herkomst (24% versus dertien procent).

Van de brugklassers heeft achttien procent de afgelopen 12 maanden er minstens één keer aan gedacht een einde aan het leven te maken. Twee procent van de leerlingen heeft aangegeven ooit een suïcidepoging ondernomen te hebben. Er zijn geen verschillen gevonden tussen jongens en meisjes, schoolniveau of naar etniciteit voor het hebben van suïdegedachten of het ondernomen hebben van een suïcidepoging.

Vergelijking met landelijke cijfers

Het percentage leerlingen in Barendrecht uit groep 7 met depressieve gevoelens is ongeveer gelijk aan landelijke gegevens (negentien procent versus twintig procent (De Wit, 1987)).

Landelijk is het percentage 12-16 jarigen dat emotionele problemen vertoont vijftien procent (Van Dorsselaer et al., 2007). Er is niet getoetst op verschillen tussen landelijke gegevens en cijfers over emotionele problemen van brugklassers in Barendrecht omdat door het gebruik van andere leeftijdsmomenten beide groepen niet goed vergelijkbaar zijn. Er zijn geen landelijke cijfers bekend over suïdegedachten- en pogingen.

⁹ Subschaal emotionele symptomen, afkomstig uit de Strengths and Difficulties Questionnaire (Van Widenfelt, 2003; Goodman, 2001); www.sdqinfo.com.

¹⁰ Deze score is afkomstig van het HBSC-onderzoek 2005 (Health Behaviour in School-aged Children, Van Dorsselaer et al., 2007).

3.2 Gedrag

3.2.1 Probleemgedrag

Kernboodschap

- Ouders geven ten opzichte van ander probleemgedrag vaak aan dat hun kind, aandacht opeist (peuters en kleuters) en weinig besef heeft van regels (peuters).
- Ouders van kleuters geven relatief vaak aan dat hun kind aandacht opeist.
- Op basis van de antwoorden van de leerkrachten behalen bij de kleuters jongens ongunstigere uitkomsten op probleemgedrag dan meisjes.
- Van de leerlingen in groep 7 vertoont acht procent frequent probleemgedrag.
- Jongens in groep 7 scoren vaker op frequent probleemgedrag dan meisjes.
- In de brugklas rapporteert de helft van de leerlingen zich in de afgelopen 12 maanden aan tenminste één vorm van probleemgedrag schuldig te hebben gemaakt.
- Jongens in de brugklas rapporteren vaker dan meisjes zich in de afgelopen 12 maanden schuldig te hebben gemaakt aan tenminste één vorm van probleemgedrag.
- Acht procent van de leerlingen in de brugklas geeft aan in de afgelopen 12 maanden een ernstig geweldsdelict te hebben gepleegd.
- Van de leerlingen in groep 7 en in de brugklas draagt respectievelijk vijf en zes procent wel eens een wapen bij zich.

Probleemgedrag, zoals pesten, vechten en ongehoorzaamheid, kan schadelijke gevolgen hebben (Schrijvers & Schoemakers, 2008). Zo zijn gedragsproblemen in de jeugd vaak een voorloper van problemen in de volwassenheid. Leerlingen en jongeren met gedragsproblemen functioneren minder goed in contact met anderen, ze worden regelmatig buitengesloten. Jongeren die ernstige gedragsproblemen hebben en daarnaast emotionele problemen (depressie) hebben meer kans om zelfmoord te plegen dan jongeren met alleen een depressie. De maatschappelijke kosten van probleemgedrag zijn daarnaast voor zowel de slachtoffers als de omgeving groot. Het is daarom van belang goed in kaart te brengen hoeveel jongeren eigenlijk gedragsproblemen vertonen en of dit aandeel toeneemt (Schrijvers & Schoemakers, 2008).

Grenzen verkennen hoort bij het opgroeien van jongeren. Als onschuldig experimenteren verandert in strafbaar gedrag, spreken we echter van jeugdcriminaliteit. Jeugdcriminaliteit omvat alle strafbare gedragingen van jeugdigen. Niet alleen fietsendiefstal of vandalisme, maar ook mishandeling (indien gepleegd door een minderjarige) (Ministerie van Justitie, 2008).

Volgens cijfers van het Ministerie van Justitie (2008) vormt jeugdcriminaliteit een fors probleem in Nederland. De jeugdcriminaliteit daalt niet en jongeren die een misdrijf hebben gepleegd, vallen vaker in herhaling. Dit wordt recidive genoemd. Jongeren recidiveren vaker dan volwassenen. Burgers storen zich bovendien steeds meer aan jeugdcriminaliteit en de overlast die jongeren daarmee veroorzaken (Ministerie van Justitie, 2008).

Peuters en kleuters

Koppig gedrag, driftig of jaloers zijn, aandacht opeisen, ruzie maken en speelgoed vernielen zijn probleemgedragingen waarnaar gevraagd wordt bij peuters en kleuters. Ook is gevraagd naar ongehoorzaam zijn, het nooit beseft hebben van regels en het (bijna) nooit reageren op straf en beloning (tabel 3.2.1).

Ongeveer één op de vijf ouders geeft aan dat hun peuter vaak of bijna altijd de aandacht opeist (22%) of soms of bijna nooit beseft heeft van regels (achtien procent). Ouders van kleuters geven ook relatief vaak aan dat hun kind aandacht opeist (tabel 3.2.1). Ouders van peuters en kleuters en leerkrachten geven op een aantal vragen over probleemgedrag aan dat jongens hoger scoren dan meisjes. De enige uitzondering hierop betreft 'de reactie op straf en beloning' bij peuters, waarop meisjes ongunstiger scoren dan jongens (twintig procent versus acht procent).

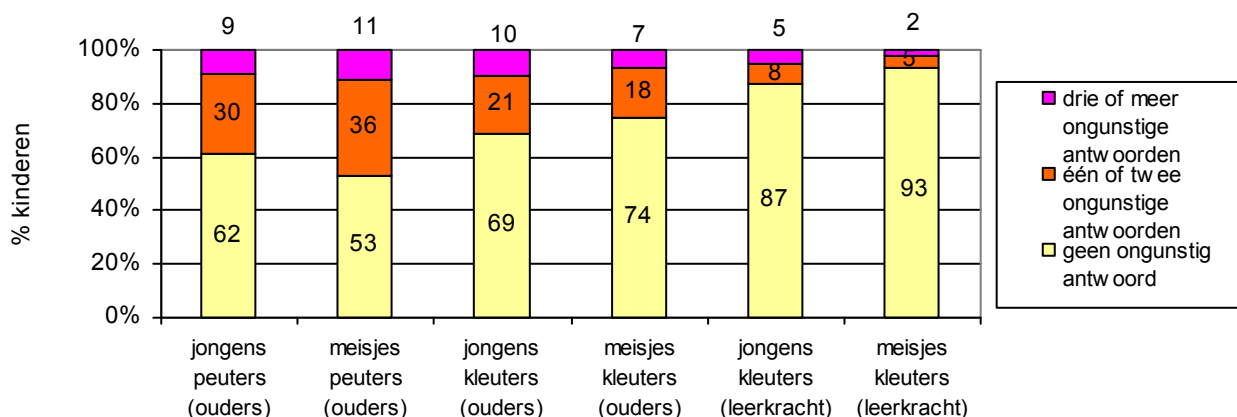
Tabel 3.2.1 Probleemgedrag volgens ouders en leerkracht naar leeftijdsmoment

	ouders peuters			ouders kleuters			leerkrachten kleuters		
	jongens	meisjes	totaal	jongens	meisjes	totaal	jongens	meisjes	totaal
Is vaak of (bijna) altijd dwars, koppig, verzet zich	8%	12%	10%	11%	5%	8%	3%	2%	2%
Is vaak of (bijna) altijd driftig, prikkelbaar	3%	4%	3%	5%	4%	4%	3%	1%	2%
Is vaak of (bijna) altijd jaloers	7%	5%	6%	1%	4%	3%	3%	<1%	2%
Eist vaak of (bijna) altijd aandacht op	21%	24%	22%	19%	17%	18%	10%	6%	8%
Maakt vaak of (bijna) altijd ruzie of plaagt andere leerlingen	3%	4%	3%	4%	1%	3%	5%	2%	4%
Verstoort vaak of (bijna) altijd activiteiten (bijv. van andere leerlingen)	6%	1%	4%	2%	2%	2%	5%	<1%	3%
Vernielt vaak of (bijna) altijd speelgoed of spullen	2%	1%	2%	2%	0%	1%	2%	0%	1%
Doet vaak of (bijna) altijd vervelende dingen (bijv. bijten, spugen knijpen, schoppen, slaan)	2%	0%	<1%	3%	0%	1%	4%	<1%	2%
Is soms of (bijna) nooit gehoorzaam	9%	13%	11%	10%	6%	8%	4%	<1%	2%
Heeft soms of (bijna) nooit beseft van regels en afspraken	15%	21%	18%	6%	5%	6%	3%	1%	2%
Reageert soms of (bijna) nooit op straf en beloning	8%	20%	13%	10%	7%	8%	4%	1%	3%

NB: in de tabel zijn significante verschillen tussen jongens en meisjes dikgedrukt.

Van de vragen over probleemgedrag zijn de ongunstige antwoorden opgeteld¹⁰. Er is een indeling gemaakt in 'geen ongunstig antwoord', 'één of twee ongunstige antwoorden' en 'drie of meer ongunstige antwoorden'. Tien procent van de peuters scoort volgens de ouders op drie of meer gedragingen ongunstig, bij de kleuters is dit negen procent. Volgens de leerkracht scoort vier procent van de kleuters op drie of meer gedragingen ongunstig.

Figuur 3.2.1 Probleemgedrag volgens ouders en leerkracht naar geslacht, naar leeftijdsmoment



Zowel voor peuters als voor kleuters bleek geen verschil in de mate waarin werd gescoord op probleemgedrag tussen leerlingen van allochtone en autochtone herkomst (zowel volgens de ouders als volgens de leerkracht).

Groep 7

Aan de leerlingen in groep 7 zijn verschillende vragen voorgelegd over probleemgedrag (tabel 3.2.2). De meest genoemde gedraging is 'eens iemand in elkaar geslagen'. 22% van de leerlingen in groep 7 heeft zich daar het afgelopen jaar tenminste eenmaal schuldig aan gemaakt en elf procent heeft dit meer dan één keer gedaan. Ook 'dreigen iemand in elkaar te slaan' wordt relatief vaak gerapporteerd (21% tenminste één keer, acht procent meer dan één keer in het afgelopen jaar). Met uitzondering van 'iets uit de winkel meenemen zonder te betalen', 'dingen bekladden' en 'stelen op school', vertonen de jongens deze gedragingen vaker dan meisjes. 'Iemand bedreigen met een wapen' en 'iemand dwingen om geld of waardevolle spullen af te geven', wordt zo weinig gerapporteerd dat het niet mogelijk is om te kijken naar verschillen tussen jongens en meisjes.

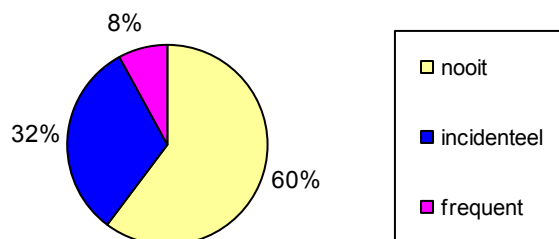
Tabel 3.2.2 Probleemgedrag in het afgelopen jaar: groep 7

	groep 7	
	tenminste één keer	meer dan één keer
Iets uit een winkel meegenomen zonder te betalen	10%	2%
Muren, bushokjes of portieken beklad met stiften of een spuitbus	7%	3%
Met opzet iets op straat beschadigd of kapot gemaakt	8%	3%
Met opzet iets in brand gestoken dat niet van jou was	3%	2%
Op school iets gestolen van leerlingen, van leraren, van andere mensen op school of van de school zelf	4%	1%
Zonder dat het mocht ergens naar binnen gegaan om iets te stelen	3%	1%
Iemand bedreigd met een mes of ander wapen alleen om hem/haar bang te maken	6%	1%
Iemand gedwongen geld of andere waardevolle spullen aan jou te geven	<1%	0%
Tegen iemand gezegd dat je hem/haar in elkaar zou slaan	21%	8%
Eens iemand in elkaar geslagen	22%	11%

¹⁰ Ongunstige antwoorden hebben bij de negatief geformuleerde vragen (bijv. is jaloers) betrekking op de antwoordcategorieën "vaak of bijna altijd" en bij de positief geformuleerde vragen (bijv. is gehoorzaam) op de antwoordcategorieën "soms of bijna nooit".

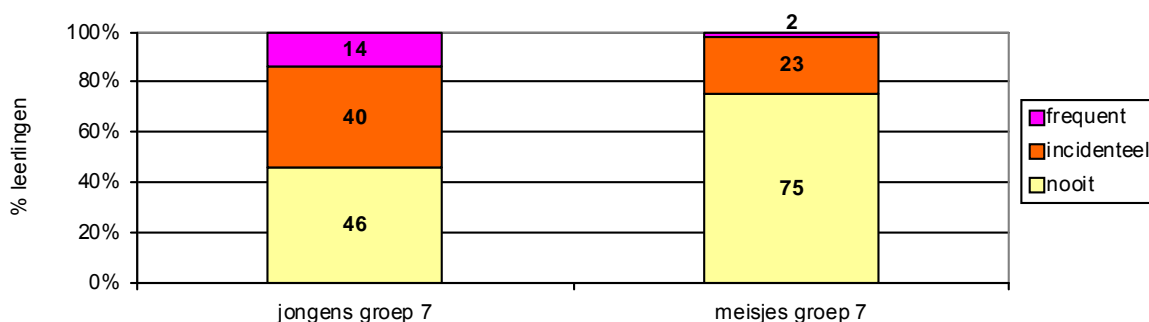
Aan de hand van de vragen over probleemgedrag is een indeling gemaakt in 'geen probleemgedrag', 'incidenteel probleemgedrag' en 'frequent probleemgedrag'¹¹. Frequent probleemgedrag wordt door acht procent van de leerlingen in groep 7 gerapporteerd (figuur 3.2.2).

Figuur 3.2.2 Probleemgedrag in groep 7



In figuur 3.2.3 is te zien dat jongens aanzienlijk vaker frequent probleemgedrag rapporteren dan meisjes (veertien procent versus twee procent). Er is geen verschil gevonden tussen leerlingen van autochtone en allochtone herkomst.

Figuur 3.2.3 Probleemgedrag in groep 7 naar geslacht



Brugklas

In tabel 3.2.3 staat het percentage brugklassers in Barendrecht dat in de afgelopen 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek tenminste eenmaal een bepaalde probleemgedraging heeft vertoond. Ook is het percentage jongeren dat vaker dan eenmalig een bepaalde probleemgedraging heeft vertoond weergegeven.

De meest genoemde probleemgedragingen die door brugklassers worden gerapporteerd zijn: 'betrokken zijn geweest bij een gevecht of onenigheid tussen mensen op een openbaar terrein' (jongens 27%, meisjes achttien procent), 'meegereden met bus/trein/tram/metro zonder te betalen' (jongens 22%, meisjes achttien procent) en 'dingen in een openbare ruimte beklad' (negentien procent).

Zorgwekkend is dat acht procent van de brugklassers (jongens dertien procent, meisjes vier procent) aangeeft in de 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek een ernstig geweldsdelict te hebben gepleegd; drie procent geeft aan zich meer dan eenmalig aan een dergelijk delict schuldig te hebben gedaan.

¹¹ Probleemgedrag wordt in dit rapport frequent genoemd wanneer leerlingen meer dan drie probleemgedragingen rapporteren over het afgelopen jaar of wanneer leerlingen rapporteren één of meer probleemgedragingen vaak of heel vaak te hebben gedaan het afgelopen jaar.

Tabel 3.2.3 Probleemgedrag brugklassers in de 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek

	tenminste één keer			meer dan één keer		
	jongens	meisjes	totaal	jongens	meisjes	totaal
vandalisme	32%	22%	27%	21%	11%	16%
Dingen beklad met stiften of met een spuitbus, zoals een muur, bushokje of bus (graffiti)	20%	18%	19%	8%	6%	7%
Met opzet iets op straat vernield (bijv. een straatlantaarn, auto of bushokje)	14%	4%	8%	4%	<1%	2%
Brandje gesticht	22%	8%	14%	13%	2%	7%
gevecht	31%	23%	27%	19%	6%	12%
Iemand lastig gevallen of bedreigd hem/haar in elkaar te slaan	15%	8%	11%	5%	1%	3%
Betrokken geweest bij een gevecht of onenigheid tussen mensen op een openbaar terrein	27%	18%	22%	15%	6%	10%
diefstal	34%	27%	30%	18%	13%	15%
Iets van minder dan € 5 uit een winkel gestolen	8%	9%	9%	2%	2%	2%
Iets van € 5 of meer uit een winkel gestolen	3%	1%	2%	1%	<1%	<1%
Iets gepikt van anderen op school/studie/werk	10%	5%	7%	2%	0%	1%
Geld gestolen van thuis (bijv. van vader of moeder)	7%	7%	7%	1%	2%	1%
Zonder toestemming ergens naar binnen geklommen, in een school of huis, met de bedoeling iets mee te nemen	7%	1%	4%	2%	0%	<1%
Een fiets gestolen	3%	0%	1%	1%	0%	<1%
Iets gekocht of verkocht waarvan je wist dat het gestolen was	3%	0%	1%	<1%	0%	<1%
Meegereden met bus/trein/tram/metro zonder te betalen	22%	18%	20%	9%	6%	8%
ernstig geweldsdelict	13%	4%	8%	5%	<1%	3%
Iemand in elkaar geslagen of zo geslagen dat hij/zij naar de dokter moest	10%	2%	5%	4%	<1%	2%
Iemand bedreigd met een wapen of bedreigd hem/haar in elkaar te slaan alleen om hem/haar bang te maken	5%	2%	3%	1%	0%	<1%
Iemand bedreigd met een wapen of bedreigd hem/haar in elkaar te slaan om geld of andere waardevolle artikelen te krijgen	<1%	0%	<1%	<1%	0%	<1%
Iemand met een mes of wapen verwond	1%	0%	<1%	<1%	0%	<1%
ouders mishandeld	8%	4%	6%	3%	<1%	2%
Een van je ouders/verzorgers geslagen of geschopt	8%	4%	6%	3%	<1%	2%
weglopen	3%	2%	2%	1%	<1%	<1%
Weggelopen van huis en één of meer nachten weggebleven	3%	2%	2%	1%	<1%	<1%
probleemgedrag totaal *	56%	47%	51%	44%	30%	36%

* Inclusief verkeersovertreding, het afsteken van vuurwerk niet op oudejaarsavond, ruzie of uitschelden van een leerkracht.

* De dikgedrukte percentages geven weer dat er een significant verschil is gevonden tussen jongens en meisjes.

Ruim de helft van de jongens (56%) en bijna de helft van de meisjes (47%) zegt zich in de 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek tenminste één keer schuldig te hebben gemaakt aan een vorm van probleemgedrag. 44% van de jongens en 30% van de meisjes geeft aan dit zelfs vaker dan één keer te hebben gedaan. Er zijn geen verschillen gevonden naar schoolniveau of naar etnische herkomst voor de mate waarin probleemgedrag voorkomt.

Voor de meeste vormen van probleemgedrag onder brugklassers geldt dat deze vaker door jongens worden gerapporteerd dan door meisjes (tabel 3.2.3).

Wapenbezit (groep 7 en brugklas)

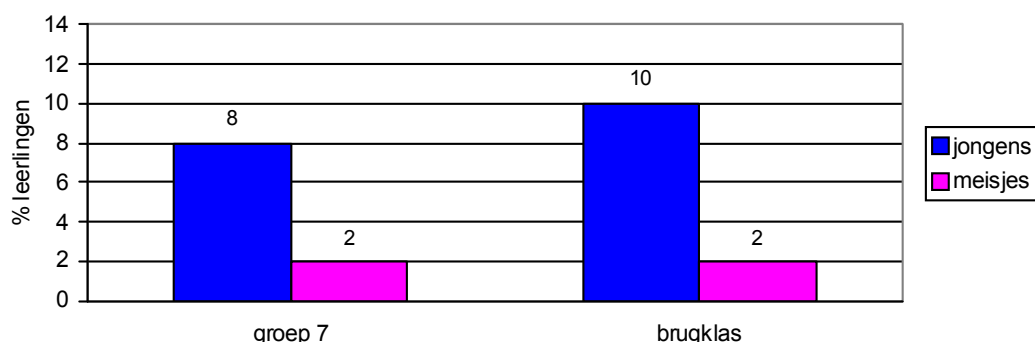
Aan de leerlingen in groep 7 en in de brugklas is gevraagd of ze wel eens een wapen (bijvoorbeeld een zakmes of ander steekwapen, een boksbeugel of ander stoot- of slagwapen, traangas, een spuitbus met deodorant met het doel deze als wapen te gebruiken, een pistool of een vuurwapen) bij zich dragen, bijvoorbeeld om zich te verdedigen, zich veilig te voelen of om iemand ermee te bedreigen.

Vijf procent van de leerlingen in groep 7 en zes procent de leerlingen in de brugklas geeft aan wel eens een wapen bij zich te dragen. De meeste leerlingen hebben maar af en toe een wapen bij zich. Minder dan één procent van de brugklassers geeft aan (bijna) elke dag een wapen bij zich te dragen; door leerlingen in groep 7 is dit helemaal niet gerapporteerd. Zowel in groep 7 als in de brugklas wordt vaker door jongens dan door meisjes aangegeven dat een wapen wel eens wordt meegenomen (figuur 3.2.4), in beide groepen zijn de aantallen te klein voor vergelijking naar etnische herkomst. Verschillen naar schoolniveau in de brugklas zijn niet gevonden.

Eén procent van de brugklassers geeft aan wel eens een wapen mee te nemen bij het uitgaan en minder dan één procent zegt wel eens een wapen mee te nemen naar school.

Wegens de geringe mate waarin dit voorkomt is vergelijking naar geslacht, schoolniveau of etnische herkomst niet mogelijk.

Figuur 3.2.4 Percentage leerlingen dat wel eens een wapen bij zich draagt, naar leeftijdsmoment en geslacht



Vergelijking met landelijke cijfers

Landelijke cijfers, verzameld door het CBS (2004)¹² laten zien dat tien procent van de jongeren van 12-17 jaar wel eens ter verdediging een wapen bij zich draagt, acht procent wel eens iemand heeft bedreigd en tien procent wel eens iets uit een winkel heeft gestolen. Elf procent van de jongeren heeft wel eens iets op school gestolen, zes procent heeft zich wel eens schuldig gemaakt aan heling, vijf procent heeft wel eens een fiets gestolen en elf procent heeft wel eens muren, gevels of andere dingen bespoten met een spuitbus of stift. Er kon niet worden getoetst op verschillen tussen landelijke gegevens en cijfers van Barendrecht, omdat door het gebruik van andere leeftijdsmomenten en meetmethoden beide groepen niet goed vergelijkbaar zijn.

¹² De landelijke cijfers zijn gebaseerd op vragen over het zelf gepleegd hebben van enkele veel voorkomende delicten (in de afgelopen 12 maanden) in de module Jeugd van het Permanent Onderzoek Leefsituatie van het CBS (de leefsituatie van 12- tot en met 29-jarigen). De gegevens zijn gegenereerd via statline (<http://statline.cbs.nl>).

3.2.2 Spijbelen

Kernboodschap

- Minder dan één procent van de leerlingen in groep 2 en in groep 7 is volgens de leerkracht vaak ongeoorloofd afwezig van school.
- Ongeoorloofd verzuim in de afgelopen maand wordt door één procent van de brugklassers gerapporteerd.

Tussen spijbelen en de beleving van school, de leerkrachten en de behaalde resultaten kan een verband gelegd worden (Van Dorsselaer et al., 2007). Leerlingen die hun leerkrachten niet aardig en niet eerlijk vinden, die het niet leuk vinden op school en die het gevoel hebben niet zo goed te presteren, spijbelen vaker dan de leerlingen die dat niet vinden. Dit wijst erop dat spijbelen voor een deel een kwestie van motivatie lijkt. Spijbelen kan daarnaast ook andere redenen hebben, waaronder pragmatische gronden, zoals het vermijden van een onbelangrijke les. Los van de reden is frequent spijbelen ongewenst, omdat het risico's met zich meebrengt voor de verdere schoolcarrière (Van Dorsselaer et al., 2007).

Kleuters en groep 7

Aan de leerkrachten van leerlingen in groep 2 en groep 7 is gevraagd of het kind vaak afwezig is vanwege ongeoorloofd verzuim. Bij minder dan één procent van de leerlingen in groep 2 en groep 7 is dit volgens de leerkracht het geval. Deze percentages zijn te laag om op verschillen naar geslacht of etnische herkomst te kunnen toetsen.

Brugklas

Aan de leerlingen is gevraagd of zij in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek gespijbeld hebben en zo ja, hoeveel uur zij gespijbeld hebben. Eén procent van de brugklassers geeft aan de afgelopen vier weken gespijbeld te hebben.

De aantallen zijn zo gering dat niet getoetst kon worden op verschillen in spijbelgedrag tussen jongens en meisjes, schoolniveaus en tussen leerlingen uit verschillende etnische groepen.

Vergelijking landelijke cijfers

Het landelijke percentage scholieren (12-16 jarigen) op het voortgezet onderwijs dat wel eens spijbelt is veertien procent (Van Dorsselaer et al., 2007). Er kon niet worden getoetst op verschillen tussen landelijke gegevens en cijfers van Barendrecht, omdat door het gebruik van andere leeftijdsmomenten beide groepen niet goed vergelijkbaar zijn.

3.2.3 Pesten

Kernboodschap

- Minder dan één procent van de leerlingen in groep 2 wordt volgens de ouders en de leerkracht vaak of (bijna) altijd geplaagd.
- Drie procent van de leerlingen in groep 2 maakt volgens de ouders en de leerkracht vaak of (bijna) altijd ruzie of plaagt anderen.
- Van de leerlingen in groep 7 werd drie procent de afgelopen drie maanden vaak gepest. Zes procent van de brugklassers geeft aan in dezelfde periode elke week te zijn gepest.
- In de brugklas wordt 'wel eens gepest zijn' vaker aangegeven door jongens dan door meisjes.
- Vmbo-leerlingen rapporteren vaker dan havo/vwo-leerlingen gepest te zijn.
- Brugklassers van autochtone herkomst geven vaker dan brugklassers van allochtone herkomst aan wel eens gepest te zijn.
- Het vaak pesten van anderen wordt door één procent van de leerlingen in groep 7 gerapporteerd. In de brugklas geeft twee procent van de leerlingen aan wekelijks anderen te pesten.
- In zowel groep 7 als in de brugklas geven jongens vaker dan meisjes aan dat zij wel eens iemand anders pesten.

Pesten uit zich in het herhaald psychisch en/of fysiek mishandelen van leeftijdgenoten die zichzelf niet makkelijk kunnen verdedigen (Van Dorsselaer et al., 2007). De relatie tussen dader en slachtoffer is er één van ongelijkheid: de dader is iemand die fysiek en verbaal sterker is dan het slachtoffer. Zelf pesten en gepest worden zijn vaak aan elkaar gerelateerd: een deel van de gepeste jongeren pest vaak weer anderen. Het type kind dat risico loopt om slachtoffer te worden van pesten is tegelijk teruggetrokken en sociaal onhandig. Leerlingen die zowel sociaal actief en agressief zijn blijken juist vaker het risico te lopen om tegelijkertijd dader en slachtoffer van pesten te zijn (Van Dorsselaer et al., 2007).

De gevolgen van pesten kunnen onder andere zijn; buikpijn, hoofdpijn, slaapproblemen en depressieve klachten. Leerlingen die gepest zijn hebben vaak een negatief zelfbeeld. Dit zorgt er voor dat deze leerlingen moeite hebben om contact te leggen met andere leerlingen

Groep 2

Aan de ouders en de leerkracht van leerlingen in groep 2 is gevraagd of het kind wel eens geplaagd wordt. Ook is gevraagd of het kind wel eens zelf ruzie maakt of anderen plaagt.

Volgens de ouders wordt 27% van de leerlingen in groep 2 wel eens geplaagd. Bij minder dan één procent van de leerlingen is dit vaak of (bijna) altijd het geval. Acht procent van de leerlingen in groep 2 wordt volgens de leerkracht wel eens geplaagd; minder dan één procent wordt volgens de leerkracht vaak of (bijna) altijd geplaagd.

Door de geringe aantallen is het niet mogelijk om te toetsen op verschillen tussen jongens en meisjes of naar etnische herkomst.

45% van de leerlingen in groep 2 maakt volgens de ouders wel eens ruzie of plaagt wel eens anderen; drie procent doet dit vaak of (bijna) altijd. Volgens de leerkracht maakt negentien procent van de leerlingen in groep 2 wel eens ruzie of plaagt wel eens anderen; drie procent van de leerlingen doet dit volgens de leerkracht vaak of (bijna) altijd.

Volgens de oudervragenlijst komt vaak of bijna altijd ruzie maken of anderen plagen vaker voor onder jongens dan onder meisjes (vier procent versus één procent). Dit verschil komt niet naar voren uit de leerkrachtvragenlijst. Wegens geringe aantallen kunnen voor dit onderwerp geen uitspraken worden gedaan over verschillen naar etnische herkomst.

Groep 7 en brugklas

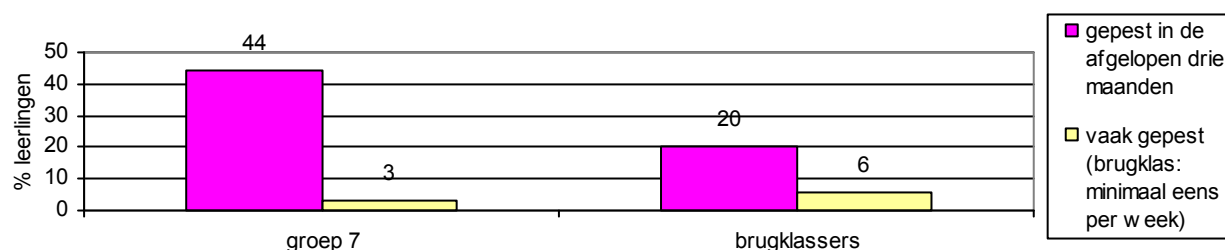
Aan de leerlingen in groep 7 en in de brugklas is gevraagd hoe vaak ze in de afgelopen drie maanden voorafgaand aan de vragenlijst zijn gepest op school en of zij in deze periode wel eens anderen hebben gepest.

Gepest worden

44% van de leerlingen in groep 7 geeft aan in de drie maanden voorafgaand aan het onderzoek wel eens gepest te zijn door schoolgenootjes, waarvan drie procent aangeeft dat dit vaak aan de orde is. Brugklassers geven dit minder vaak aan, respectievelijk twintig procent en zes procent geeft aan dat dit wekelijks gebeurt (figuur 3.2.5).

Jongens in de brugklas geven vaker dan meisjes aan wel eens gepest te zijn (24% versus zestien procent), en vmbo-leerlingen rapporteren vaker dat ze gepest worden dan havo/vwo-leerlingen (24% versus vijftien procent). Jongeren van allochtone autochtone herkomst geven vaker dan jongeren met een allochtone herkomst aan gepest te worden (22% versus elf procent). In groep 7 zijn voor dit onderwerp geen verschillen gevonden naar geslacht en naar etniciteit.

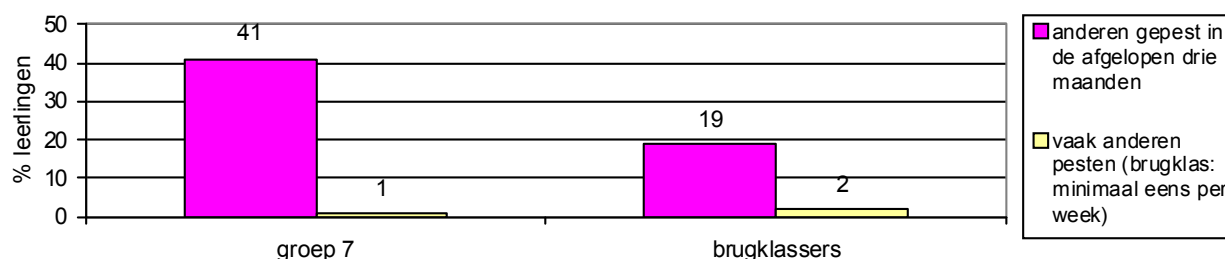
Figuur 3.2.5 Percentage leerlingen dat de afgelopen drie maanden door anderen is gepest



Anderen pesten

Pesten van andere leerlingen wordt door 41% van de leerlingen in groep 7 gerapporteerd, één procent geeft aan vaak anderen te pesten. Negentien procent van de brugklassers rapporteert wel eens anderen te hebben gepest in de drie maanden voorafgaand aan het onderzoek: twee procent geeft aan één keer per week of vaker anderen te hebben gepest (figuur 3.2.6).

Figuur 3.2.6 Percentage leerlingen dat de afgelopen drie maanden anderen heeft gepest



Voor alle leeftijdsmomenten geldt dat jongens vaker dan meisjes aangeven wel eens een ander te hebben gepest (groep 7: 53% versus 30%, brugklas: 24% versus zestien procent).

Er is geen verschil gevonden naar schoolniveau of tussen het percentage leerlingen van allochtone en autochtone herkomst dat aangeeft wel eens anderen te hebben gepest.

Vergelijking met landelijke cijfers

Het percentage 12-16 jarigen dat aangeeft minstens twee keer per maand gepest te worden is zeven procent en het percentage leerlingen dat aangeeft minstens twee keer per maand anderen te pesten is negen procent (Van Dorsseleer et al., 2007). Er kon niet worden getoetst op verschillen tussen landelijke gegevens en cijfers van Barendrecht, omdat door het gebruik van andere leeftijdsmomenten beide groepen niet goed vergelijkbaar zijn.

3.3 Beoordeling psychische gezondheid en gedrag

3.3.1 Aantal leerlingen met zorgelijke score op de vragenlijst

Kernboodschap

- Volgens ouders is bij negen procent van de kleuters sprake van een zorgelijke score op psychische problemen.
- Een zorgelijke uitkomst komt volgens ouders vaker voor bij kleuters van allochtone herkomst dan bij kleuters van autochtone herkomst.
- Volgens de leerkracht is bij acht procent van de kleuters sprake van een zorgelijke score.
- Op basis van de vragenlijst voor de leerkracht scoren jongens bij de kleuters vaker hoog dan meisjes op psychische problemen.
- Kleuters van allochtone herkomst scoren volgens de leerkracht ook vaker zorgelijk dan kleuters van autochtone herkomst.
- Bij twee procent van de kleuters is zowel volgens de ouders als de leerkracht sprake van een zorgelijke uitkomst.
- Volgens de ouders heeft elf procent van de leerlingen in groep 7 een zorgelijke score, volgens de leerkrachten is dit twee procent. Eén procent van de leerlingen in groep 7 heeft een zorgelijke score volgens de ouders en leerkracht.
- Volgens ouders hebben leerlingen van allochtone herkomst in groep 7 vaker dan leerlingen van autochtone herkomst een zorgelijke uitkomst op psychische problemen.
- Bij vijftien procent van de brugklassers is sprake van een hoge score op psychische problemen.
- Bij vmbo-leerlingen komt een ongunstig resultaat op psychische problemen vaker voor dan bij havo/vwo-leerlingen.

Door totaalscores op vragen naar psychische problemen in de JMR-vragenlijsten te vergelijken met normen, kan vastgesteld worden bij hoeveel leerlingen de totaalscore daadwerkelijk zorgelijk is. Voor kleuters, leerlingen in groep 7 en leerlingen uit het voortgezet onderwijs zijn dergelijke normen bekend. Bij peuters bestaan dergelijke normen op dit moment nog niet. Omdat de gebruikte vraagstellingen en normen verschillen tussen de leeftijdsmomenten, is vergelijking tussen de leeftijdsmomenten niet mogelijk.

Kleuters

Op basis van de antwoorden van ouders en leerkrachten op de Monitor-KIPP 5 zijn totaalscores berekend. Volgens de antwoorden van de ouders scoort negen procent van de kleuters boven de norm op psychische problemen. Dit betekent dat deze kleuters een uitkomst hebben die vergelijkbaar is met kleuters die in zorg zijn bij instellingen voor geestelijke gezondheidszorg. Er zijn geen verschillen naar geslacht. Een zorgelijke score komt vaker voor bij leerlingen van allochtone herkomst dan bij leerlingen van autochtone herkomst (dertien procent versus zeven procent).

Volgens de leerkracht is bij acht procent van de kleuters sprake van een zorgelijke uitkomst. Leerkrachten rapporteren voor jongens vaker een hoge score dan voor meisjes (elf procent versus zes procent). Volgens de leerkracht scoren leerlingen in groep 2 van allochtone herkomst ook vaker zorgelijk dan leerlingen van autochtone herkomst (veertien procent versus zeven procent).

Bij twee procent van de kleuters is zowel volgens de ouders als de leerkracht sprake van een zorgelijke score. Wegens geringe aantallen getoetst op verschillen tussen jongens en meisjes of naar etnische herkomst.

Groep 7

Volgens de ouders heeft elf procent van de leerlingen in groep 7 een uitkomst boven de norm op psychische problemen. Er zijn geen verschillen naar geslacht gevonden. Wel behalen leerlingen van allochtone herkomst vaker zorgelijke uitkomsten dan leerlingen van autochtone herkomst (zeventien procent versus negen procent).

De leerkrachten rapporteren voor twee procent van de leerlingen een hoge score en ook bij de leerkrachten is geen verschil gevonden naar geslacht. Wegen het relatief kleine aantal leerlingen met een zorgelijke score volgens de leerkracht is het niet mogelijk om te kijken naar verschillen in etnische herkomst.

Bij ruim één procent van de leerlingen is zowel volgens ouders als volgens leerkrachten sprake van een zorgelijke uitkomst. Door geringe aantallen is toetsing op verschillen naar geslacht of etnische herkomst niet mogelijk.

Brugklas

Bij vijftien procent van de brugklassers is sprake van een hoge score op psychische problemen¹³. Bij vmbo-leerlingen komt een hoge score op psychische problemen vaker voor dan bij havo/vwo-leerlingen (tweintig procent versus negen procent). Er zijn geen verschillen gevonden naar geslacht of tussen leerlingen van autochtone en allochtone herkomst.

Vergelijking met landelijke cijfers

Uit landelijk onderzoek (Reijneveld et al., 2005) waarin de Child Behavior Check List is gebruikt, blijkt dat negen procent van de ouders van 4-16 jarige leerlingen emotionele en gedragsproblemen rapporteren en dat dit percentage hoger ligt bij leerlingen van allochtone herkomst dan bij leerlingen van autochtone herkomst. Door het gebruik van verschillende leeftijdsmomenten en andere meet-instrumenten is een goede vergelijking met gegevens van Barendrecht niet mogelijk.

Uit een ander landelijk onderzoek (Van Dorsselaer et al., 2007) blijkt dat zestien procent van de leerlingen op het voortgezet onderwijs (12-16 jarigen) een zorgelijke score heeft. Voor dit onderzoek is de Strengths and Difficulties Questionnaire gebruikt en er is aan de leerlingen zelf gevraagd om de vragenlijst in te vullen. Ook hier kon niet worden getoetst op verschillen tussen landelijke gegevens en cijfers van Barendrecht, omdat door het gebruik van andere leeftijdsmomenten beide groepen niet goed vergelijkbaar zijn.

¹³ Totale problemscore van de Strengths and Difficulties Questionnaire (Van Widenfelt, 2003; Goodman, 2001). Afkappunt gebaseerd op het HBSC-onderzoek, 2005 (Health Behaviour in School-aged Children, Van Dorsselaer et al., 2007)

3.3.2 Zorgen van ouders over de ontwikkeling en/of het gedrag

Kernboodschap

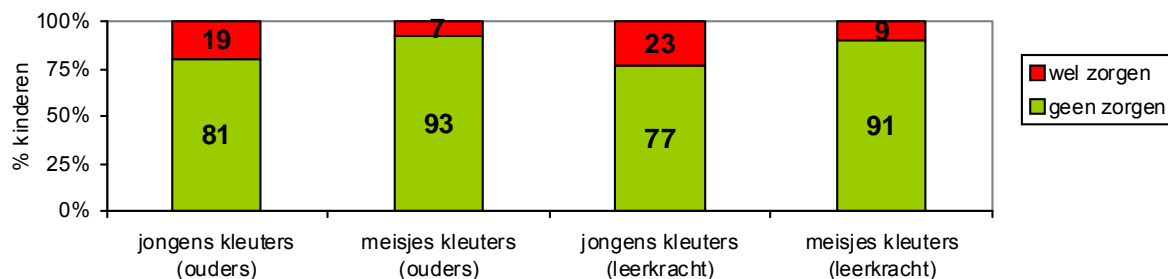
- Drie procent van de ouders van peuters heeft zich de afgelopen vier weken (erg) vaak zorgen gemaakt over de opvoeding van het kind.
- Ongeveer één procent van peuters krijgt van de consultatiebureamedewerker een zorgelijk oordeel voor de ontwikkeling van de psychische gezondheid.
- Bij veertien procent van de kleuters maken ouders zich veel zorgen over de ontwikkeling en/of het gedrag van hun kind.
- Het percentage kleuters waarover de leerkracht zich zorgen maakt is zeventien procent.
- Over zes procent van de kleuters maken zowel ouders als leerkrachten zich zorgen.
- Zowel ouders als leerkrachten maken zich meer zorgen over jongens dan over meisjes.

Peuters en kleuters

Zowel in de oudervragenlijst als in de leerkrachtvragenlijst van de kleuters staat de volgende vraag: 'Maakt u zich op dit moment veel zorgen over de ontwikkeling en/of het gedrag van uw/dit kind?' Het percentage ouders dat zich veel zorgen maakt is bij kleuters veertien procent; het percentage kleuters waarover de leerkracht zich zorgen maakt is zeventien procent. Figuur 3.3.3 laat zien dat zowel ouders van kleuters als leerkrachten zich meer zorgen maken over jongens dan over meisjes. Over zes procent van de kleuters maken zowel de ouders als de leerkrachten zich zorgen.

In de oudervragenlijst van de peuters is in plaats van 'Maakt u zich op dit moment veel zorgen over de ontwikkeling en/of het gedrag van uw/dit kind?' gevraagd of de ouder zich de afgelopen maand zorgen heeft gemaakt over de opvoeding van het kind. Deze vraag is door drie procent beantwoord met 'vaak' of 'erg vaak'. Ongeveer één procent van de peuters krijgt van de consultatiebureamedewerker een zorgelijk oordeel voor de ontwikkeling van de psychische gezondheid¹⁴. Door geringe aantallen is vergelijking naar geslacht of etnische herkomst voor deze leeftijdsgroep niet mogelijk.

Figuur 3.3.3 Zorgen maken over ontwikkeling en/of het gedrag naar leeftijdsmoment en geslacht



In groep 2 is geen verschil gevonden tussen het percentage kleuters van allochtone en autochtone herkomst waarover ouders of leerkrachten zich zorgen maakt.

¹⁴ Deze wordt als zorgelijk beschouwd als de JGZ-medewerker in de vragenlijst aangeeft dat er een indicatie is voor pedagogische preventieve interventies.

4 Leefomgeving

De ontwikkeling van leerlingen en jongeren wordt deels bepaald door aanleg, maar ook de omgeving speelt een belangrijke rol (Bronfenbrenner & Ceci, 1994). In de eerste levensjaren is vooral de invloed van het gezin groot. Naarmate leerlingen ouder worden, wordt hun leefgebied groter en spelen leeftijdsgenootjes en de buurt een grotere rol (Goudena, 1994). Wat in de omgeving van het kind of jongere gebeurt kan een negatieve invloed hebben. Leerlingen van gescheiden ouders hebben een grotere kans op het vertonen van probleemgedrag en delinquent gedrag, psychische problemen en schoolproblemen (Hermanns, Schrijvers & Öry, 2005). Andere kenmerken en factoren die een negatieve invloed kunnen hebben op (de ontwikkeling van) het kind zijn bijvoorbeeld een laag opleidingsniveau van de ouders, alleenstaand ouderschap en het meemaken van ingrijpende gebeurtenissen (Hermanns, Schrijvers & Öry, 2005).

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op een aantal factoren uit de leefomgeving van het kind en de jongeren.

4.1 Gezin

4.1.1 Gezinssituatie

Kernboodschap

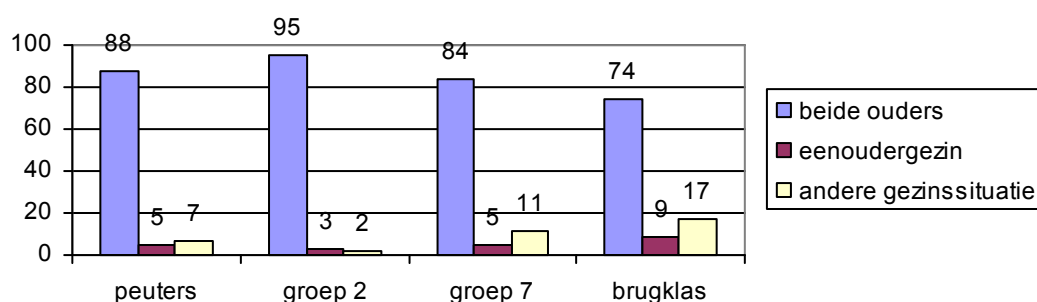
- Het percentage peuters en kleuters dat bij beide biologische ouders woont, is respectievelijk 88% en 95%.
- Het percentage leerlingen in groep 7 en in de brugklas die bij beide biologische ouders woont, is respectievelijk 84% en 74%.
- Leerlingen van allochtone herkomst in groep 7 wonen vaker in een eenoudergezin dan hun leeftijdgenoten van autochtone herkomst.
- In de brugklas zijn er meer vmbo-leerlingen die in een andere gezinssituatie wonen (anders dan bij beide ouders of bij één van de ouders) dan havo/vwo-leerlingen.

Gezinssamenstelling

In de afgelopen jaren heeft in Nederland een verschuiving in de gezinssamenstelling plaatsgevonden. Mede door een toename van het aantal echtscheidingen is het aantal samengestelde gezinnen en eenoudergezinnen toegenomen (Garssen & Harmsen, 2007; Steenhof, 2007).

Het percentage leerlingen en jongeren dat bij beide ouders woont, schommelt wat van leeftijdsmoment tot leeftijdsmoment maar is hoger onder peuters en basisschoolleerlingen en lager onder brugklassers (figuur 4.1.1.).

Figuur 4.1.1 Indeling in gezinssituatie naar leeftijdsmoment



Toelichting bij de Figuur 4.1.1: andere gezinssituatie bestaat onder andere uit samengestelde gezinnen, leerlingen die in een internaat wonen, leerlingen die in pleeggezinnen wonen en leerlingen die bij andere familieleden wonen.

Bij peuters en in groep 2 kon wegens het geringe aantal leerlingen dat in een eenoudergezin woont niet worden getoetst op verschillen naar etnische herkomst. Leerlingen in groep 7 van allochtone herkomst wonen vaker in een eenoudergezin dan hun leeftijdgenoten van autochtone herkomst (twaalf procent versus vier procent). Voor de brugklas is een verschil naar schoolniveau gevonden. Er wonen meer vmbo-leerlingen in een andere gezinssituatie dan havo/vwo-leerlingen (33% versus achttien procent). Er is voor dit leeftijdsmoment geen verschil gevonden tussen leerlingen van autochtone en allochtone herkomst.

Vergelijking met landelijke cijfers

In een landelijk onderzoek is gevonden dat twaalf procent van de leerlingen en jongeren tot 15 jaar in Nederland leeft in een eenoudergezin (Garssen et al., 2005). Van dit onderzoek zijn geen cijfers per leeftijdsmoment bekend. Daarom kon niet worden getoetst op verschillen tussen landelijke gegevens en cijfers van eenoudergezinnen in Barendrecht.

4.1.2 Ingrijpende gebeurtenissen

Kernboodschap

- Bij de peuters geeft 27% van de ouders aan ooit meer dan één ingrijpende gebeurtenis te hebben meegemaakt. Voor de ouders van kleuters geldt dit voor 56% en voor ouders van de leerlingen in groep 7 voor 62%.
- In groep 7 scoren allochtone leerlingen hoger dan autochtone leerlingen op het hebben meegemaakt van meer dan één ingrijpende gebeurtenis.
- In de brugklas geeft 64% van de leerlingen aan ooit meer dan één ingrijpende gebeurtenis te hebben meegemaakt.
- Meisjes in de brugklas geven vaker aan dan jongens ooit meer dan één ingrijpende gebeurtenis te hebben meegemaakt.

Aan de ouders van peuters, kleuters en leerlingen in groep 7 is gevraagd naar het ooit meegemaakt hebben van ingrijpende gebeurtenissen. Zoals het overlijden van een familielid of geliefd persoon, langdurige ziekte of ziekenhuisopname van een gezinslid, conflicten of ruzies binnen het gezin, problemen met een ander kind in het gezin en verhuizing of migratie. Wanneer leerlingen vaak of veel ingrijpende gebeurtenissen meemaken is de kans groter dat het kind nu of in de toekomst een ongunstige ontwikkeling doormaakt (Hermanns et al., 2005). Aan de leerlingen in de brugklas is een soortgelijke vraag gesteld. Bij de jongere leerlingen (kleuters, peuters en leerlingen in groep 7) is de ouders gevraagd naar ingrijpende gebeurtenissen in het gezin. Bij de jongeren van het voortgezet onderwijs die zelf ondervraagd worden, wordt naar gebeurtenissen binnen en buiten het gezin gevraagd.

Peuters, kleuters en groep 7

In tabel 4.1.1 staat per ingrijpende gebeurtenis het percentage ouders weergegeven dat rapporteert ooit deze gebeurtenis te hebben meegemaakt.

Tabel 4.1.1 Percentage gezinnen dat ooit een ingrijpende gebeurtenis heeft meegemaakt

	peuters	kleuters	groep 7
Overlijden van familielid of geliefd persoon	22%	37%	54%
Langdurige ziekte of ziekenhuisopname van het kind zelf	10%	14%	10%
Langdurige ziekte of ziekenhuisopname van een gezinslid	9%	18%	23%
Psychische problemen ouders	5%	8%	11%
Ongeval(len)	5%	7%	11%
Slachtoffer van geweld of criminaliteit	1%	2%	4%
Conflicten of ruzies buiten het gezin	3%	3%	9%
Conflicten of ruzies binnen het gezin	7%	11%	18%
Echtscheiding of voor langere tijd weggaan van gezinslid	4%	9%	15%
Uitbreiding gezin door geboorte (één of meerdere leerlingen)	21%	39%	27%
Uitbreiding gezin: stiefvader/-moeder en/of stiefkind erbij	2%	5%	11%
Problemen met ander kind in het gezin	2%	6%	11%
Problemen in verband met werk/werkloosheid	2%	3%	32%
Problemen in verband met geld/inkomen	1%	2%	4%
Problemen met drank of verslaving	<1%	<1%	6%
Verhuizing of migratie	18%	33%	1%
Woonproblemen, problemen met huisvesting of verblijf in Nederland	<1%	1%	<1%
Vlucht (vanwege bijvoorbeeld oorlog of politieke situatie) vanuit een ander land naar Nederland	0%	<1%	<1%
Andere gebeurtenissen	3%	6%	4%

In 59% van de gezinnen van de peuters is *tenminste* één van de ingrijpende gebeurtenis uit tabel 4.1.1 ooit voorgevallen. Bij de gezinnen van de kleuters is dit 84% en bij de gezinnen van de leerlingen in groep 7 is dit 87%. Als er specifiek wordt gekeken naar de afgelopen twee jaar voorafgaand aan het onderzoek blijkt dat 55% van de gezinnen van de peuters en kleuters en 50% van leerlingen in groep 7 *tenminste* één ingrijpende gebeurtenis uit tabel 4.1.2 heeft meegemaakt. Bij de peuters geeft 27% van de ouders aan ooit *meer* dan één ingrijpende gebeurtenis te hebben meegemaakt. Voor de ouders van kleuters geldt dit voor 56% en voor de ouders van de leerlingen in groep 7 voor 62%.

Als wordt gekeken naar verschillen in etnische achtergrond bij het rapporteren van meer dan één ingrijpende gebeurtenis dan is er bij peuters en kleuters geen verschil en behalen leerlingen in groep 7 van allochtone herkomst een ongunstigere uitkomst dan leerlingen van autochtone herkomst (70% versus 60%).

Voortgezet onderwijs

In tabel 4.1.2 zijn de percentages weergegeven van de jongeren die rapporteren de genoemde ingrijpende gebeurtenis ooit te hebben meegemaakt.

Tabel 4.1.2 Percentage jongeren dat ooit een ingrijpende gebeurtenis heeft meegemaakt

	brugklas
Overlijden broer of zus	3%
Overlijden vader en/of moeder	2%
Overlijden van iemand anders	68%
Langdurige ziekte of ziekenhuisopname (jongere)	15%
Regelmatig ruzie tussen ouders	24%
Echtscheiding ouders	20%
Problemen met nieuwe ouder	7%
Geweld of mishandeling tussen ouders	3%
Zelf mishandeld door (één) van de ouders	2%
Mishandeld door andere volwassenen	3%
Seksueel misbruik	2%
Gediscrimineerd	8%
Gepest	27%
Zelf problemen met geld/inkomen hebben	4%
Problemen met geld/inkomen van ouders	8%
Zelf problemen met drank/verslaving	1%
Zelf problemen met school, werk/werkloosheid	4%
Problemen met werk/werkloosheid van ouders	3%
Verhuizing of migratie	32%
Woonproblemen/problemen met huisvesting	2%
Vlucht (vanwege bijvoorbeeld oorlog of politieke situatie)	2%
Zwanger geworden of een meisje zwanger gemaakt	2%

Van de jongeren in de brugklas geeft 90% aan ooit één ingrijpende gebeurtenis te hebben meegemaakt. Van alle jongeren rapporteert 64% dat zij *meer* dan één gebeurtenis hebben meegemaakt. Meer meisjes dan jongens hebben meer dan één ingrijpende gebeurtenis meegemaakt (67% versus 59%). Er is geen verschil tussen het percentage leerlingen van autochtone en allochtone herkomst dat aangeeft ooit meer dan één ingrijpende gebeurtenis te hebben meegemaakt.

4.1.3 Ervaren problematiek thuis

Kernboodschap

- Ongeveer een vijfde van de brugklassers ervaart problemen in de thuissituatie.
- Ervaren problematiek thuis wordt vaker gerapporteerd door leerlingen van allochtone dan door leerlingen van autochtone herkomst.

Diverse omgevingskenmerken zijn van invloed op het gedrag van jongeren (Hermanns et al., 2005). De belangrijkste omgeving is de sociale omgeving, waaronder ouders en leeftijdsgenoten (Hermanns et al., 2005). Wanneer jongeren thuis problemen ervaren kan dit effect hebben op hun gedrag en op hun gevoel van welbevinden. Maar ook de schoolprestaties en de omgang met leeftijdsgenootjes kunnen daardoor onder druk staan (Hermanns et al., 2005). Aan jongeren in de brugklas is gevraagd naar problemen die zij thuis ervaren, zoals ruzies en mishandeling.

Brugklas

Aan de hand van vijf vragen is gemeten in welke mate de leerlingen problemen in de thuissituatie ervaren. In het voortgezet onderwijs beantwoordt negentien procent van de brugklassers één of meerdere vragen ongunstig. In tabel 4.1.3 zijn de afzonderlijke percentages per problematiek weergegeven. Er zijn geen verschillen gevonden tussen jongens en meisjes of tussen de verschillende schoolniveaus. Wel beantwoorden leerlingen van allochtone herkomst vaker dan leerlingen van autochtone herkomst één of meer vragen ongunstig (27% versus zeventien procent).

Tabel 4.1.3 Ervaren problematiek thuis in de brugklas

Vindt het thuis vaak ongezellig	9%
Voelt zich thuis vaak alleen staan	4%
Er is thuis veel ruzie	9%
Wordt thuis geslagen of mishandeld	1%
Denkt wel eens over weglopen van huis	10%
Tenminste één vraag ongunstig	19%

4.2 Buurtbeleving

Kernboodschap

- Veruit de meeste ouders van peuters en kleuters zijn tevreden over de buitenspeelmogelijkheden in de buurt waarin zij wonen (respectievelijk 95% en 97%).
- Van de leerlingen in groep 7 voelt ruim een derde zich weleens onveilig in de buurt waarin ze wonen en een vergelijkbaar aandeel is van mening dat er in hun buurt te weinig te doen is.

In de eerste jaren bestaat de sociale omgeving van het kind vooral uit het gezin (Hermanns et al., 2005). Naarmate leerlingen ouder worden, wordt hun leefomgeving groter (Goudena, 1994). De buurt gaat bijvoorbeeld een belangrijke rol spelen. Het opgroeien in een onveilige buurt kan een negatief effect hebben op de ontwikkeling van het kind (Hermanns et al., 2005). Aan ouders van peuters en kleuters en aan de leerlingen in groep 7 zijn vragen gesteld over hoe zij de buurt waarin ze wonen beleven.

Peuters, kleuters en groep 7

Aan de ouders van peuters en kleuters is gevraagd of zij vinden dat er voor hun kind voldoende mogelijkheden zijn om buiten te spelen in de buurt waarin zij wonen. Aan de leerlingen in groep 7 is gevraagd of zij de buurt waarin zij wonen leuk vinden, of ze zich er wel eens onveilig voelen en of er genoeg te doen is.

Veruit de meeste ouders zijn tevreden over de buitenspeelmogelijkheden in de buurt waarin ze wonen. Vijf procent van de ouders van peuters en drie procent van de ouders van de kleuters vindt dat er onvoldoende mogelijkheden voor hun kind zijn om buiten te spelen in de buurt waarin ze wonen. Bij peuters kon, wegens geringe aantallen ouders die ontevreden zijn over de buitenspeelmogelijkheden voor hun kind, niet worden getoetst op verschillen tussen jongens en meisjes. Bij de kleuters is geen verschil naar geslacht gevonden.

Van de leerlingen in groep 7 vindt zeven procent de buurt waarin zij wonen (helemaal) niet leuk, voelt 38% zich soms of (heel) vaak onveilig in de buurt waarin zij wonen en vindt 37% dat er in hun buurt niet genoeg te doen is voor leerlingen van hun leeftijd. Voor geen enkele van deze vragen is een verschil gevonden tussen jongens en meisjes.

5 Conclusies

Hieronder worden per onderwerp de meest opvallende conclusies uit het rapport beschreven. Hierna worden de gevonden verschillen naar geslacht, schoolniveau en etnische herkomst besproken. Deze conclusies kunnen aanleiding geven tot een verandering of juist een voortzetting van het huidige beleid. Denk hierbij aan de invulling van de producten en diensten van het Centrum voor Jeugd en Gezin, de JGZ en de Gezonde School Methode.

Een algemene conclusie is dat het met het overgrote deel van de leerlingen en jongeren in Barendrecht goed gaat. Zorgelijk is echter dat elf procent van de leerlingen in groep 7 en vijftien procent van de jongeren in de brugklas hoog scoort op psychische problemen (waaronder boosheid, teruggetrokkenheid, rusteloosheid en moeite met concentreren) en dat achttien procent van de brugklassers er het afgelopen jaar minstens één keer aan heeft gedacht een einde aan het leven te maken. Ook het aandeel leerlingen en jongeren met ongezonde leefgewoonten (o.a. onvoldoende groente en fruit eten en veel frisdrank drinken) is aanzienlijk, net als het aandeel brugklassers dat rapporteert de afgelopen maand overmatig alcohol te hebben gebruikt, het percentage leerlingen in groep 7 dat nooit seksuele voorlichting heeft gehad, het aandeel leerlingen in deze leeftijdsgroep dat frequent probleemgedrag rapporteert en het percentage brugklassers dat het afgelopen jaar minstens één ernstig gewelddelict heeft gepleegd. Ook het percentage leerlingen in groep 7 dat aangeeft zich wel eens onveilig te voelen in de buurt waar hij of zij woont, is behoorlijk hoog. Het stimuleren van gezonde voedingsgewoonten, het ontmoedigen van alcoholgebruik van jongeren jonger dan 16 jaar, het geven van seksuele voorlichting op school en/of thuis en het aanpakken van de psychische problematiek verdienen dan ook speciale aandacht in het beleid van de gemeente Barendrecht.

Hieronder worden per onderwerp de belangrijke conclusies uit het rapport beschreven. Hierna worden de gevonden verschillen naar geslacht, schoolniveau en etnische herkomst besproken.

Leefstijl

Overgewicht

(Ernstig) overgewicht komt voor bij zeven procent van de peuters, negen procent van de kleuters, en bij zeventien procent van de leerlingen in groep 7. Op basis van zelfgerapporteerde lengte en gewicht geldt dat zes procent van de brugklassers (ernstig) overgewicht heeft. Hoewel deze cijfers niet hoger zijn dan landelijke prevalenties, is (ernstig) overgewicht in Barendrecht met name in groep 7 een veelvoorkomend probleem en verdient het thema aandacht omdat het een niet te verwaarlozen bedreiging van de gezondheid vormt.

Gezonde voeding en voldoende beweging zijn belangrijk in de strijd tegen overgewicht. Met name op ongezonde leefgewoonten voor wat betreft het eten van groente en fruit, frisdrank drinken, tv kijken en buiten spelen is in Barendrecht nog veel winst te behalen.

Genotmiddelengebruik

Ondanks het feit dat alcoholgebruik voor het 16^e levensjaar wordt afgeraden heeft ruim een derde van de brugklassers al eens alcohol gedronken. Zorgelijk is dat acht procent van de brugklassers rapporteert de afgelopen vier weken overmatig alcohol te hebben gebruikt (vijf of meer glazen tijdens één gelegenheid). Vanwege de schadelijke gevolgen voor de gezondheid en de verslavende werking blijft (overmatig) alcoholgebruik een aandachtspunt, vooral bij de overgang van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs.

Seksueel gedrag

Voor het onderwerp seksualiteit is een punt van aandacht het geringe percentage leerlingen in groep 7 dat rapporteert ooit seksuele voorlichting te hebben gehad (op school of thuis); dit is slechts 32%.

(Psychische) gezondheid en gedrag

Ervaren gezondheid

Bij het overgrote deel van de leerlingen en jongeren wordt de gezondheid als goed ervaren volgens de ouders heeft 98% van de peuters en kleuters een goede gezondheid en ongeveer 90% van de leerlingen in groep 7 en het voortgezet onderwijs beoordeelt de eigen gezondheid als goed.

Zorgen over gezonde ontwikkeling en zorgelijke score op psychische problemen

Ongeveer één op de zeven ouders maakt zich zorgen over de ontwikkeling en/of het gedrag van hun kleuter, en over één op de zes kleuters maakt de leerkracht zich zorgen.

Een hoge score op psychische problemen (vergelijkbaar met kleuters in de geestelijke gezondheidszorg of jeugdhulpverlening) komt op basis van de antwoorden van ouders bij negen procent van de kleuters voor en op basis van de antwoorden van leerkrachten bij acht procent. Over twee procent van de kleuters maken zowel de ouder als de leerkracht zich zorgen.

Ouders geven bij elf procent van de leerlingen in groep 7 aan dat er sprake is van een hoge score op psychische problemen. Volgens de leerkrachten is dit twee procent. Bij één procent van de leerlingen geven de ouders en leerkrachten aan dat er een zorgelijke score is op psychische problemen. Bij vijftien procent van de brugklassers is sprake van een hoge score op psychische problemen.

Sombere gevoelens en suïcidaliteit

Bij maar liefst een vijfde van de leerlingen in groep 7 is sprake van een hoge score op sombere gevoelens. Een aanzienlijk percentage leerlingen in groep 7 en in de brugklas behalen een ongunstige uitkomst op emotionele problematiek (tien procent volgens de ouders in groep 7 en 22% in de brugklas). Het percentage in de brugklas is hoger dan op basis van landelijke cijfers verwacht mag worden. Eén op de zes brugklassers heeft wel eens suïcidegedachten en twee procent van de leerlingen op het voortgezet onderwijs rapporteert ooit een suïcidepoging ondernomen te hebben.

Probleemgedrag

Acht procent van de leerlingen in groep 7 geeft aan frequent probleemgedrag (waaronder diefstal, vandalisme, bedreiging) te vertonen. De helft van de leerlingen in de brugklas geeft aan zich in de 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek tenminste één keer schuldig te hebben gemaakt aan een vorm van probleemgedrag. Zorgwekkend daarbij is dat acht procent van de brugklassers aangeeft een ernstig geweldsdelict te hebben gepleegd. Ongeveer één op de 20 leerlingen in groep 7 en in de brugklas geeft aan wel eens een wapen bij zich te dragen.

Pesten en Spijbelen

Frequent geplaagd worden komt onder leerlingen in groep 2 weinig voor: bij minder dan één procent volgens zowel de ouders als de leerkrachten. Frequent anderen plagen of ruzie maken komt echter iets vaker voor: drie procent van de leerlingen in groep 2 maakt volgens de ouders of volgens de leerkrachten vaak of (bijna) altijd ruzie of plaagt anderen.

Van de leerlingen in groep 7 wordt drie procent tenminste één keer per week gepest, in de brugklas is dit percentage zes procent. Het tenminste één keer per week pesten van anderen wordt door maar één procent van de leerlingen in groep 7 en twee procent in de brugklas gerapporteerd. Spijbelen komt bij alle leeftijdsmomenten nauwelijks voor (hooguit één procent).

Leefomgeving

Het percentage leerlingen dat in een eenoudergezin woont, varieert van vijf procent in de peuterleeftijd tot negen procent in de brugklas. Ruim een kwart van de peuters, de helft van de leerlingen in groep 2 en twee derde van de leerlingen in groep 7 en in de brugklas heeft ooit meer dan één ingrijpende gebeurtenis meegemaakt. Ongeveer een vijfde van de brugklassers ervaart in meer of mindere mate problemen in de thuissituatie.

Gunstig is dat de meeste ouders van peuters (95%) en kleuters (97%) tevreden zijn over de buitenspeelmogelijkheden in de buurt waarin zij wonen. De percentages peuters en kleuters die regelmatig buiten spelen zijn echter niet zo hoog, respectievelijk 60% en 40%. Wat ook minder gunstig is, is dat ongeveer een derde van de leerlingen in groep 7 zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt en een even groot deel van mening is dat er onvoldoende te doen is in de eigen buurt.

Verschillen naar geslacht

Op een groot aantal gezondheidsaspecten zijn verschillen tussen jongens en meisjes gevonden. Zowel ouders als leerkrachten van kleuters maken zich vaker zorgen over de ontwikkeling en/of gedrag van jongens dan van meisjes. Ook komt een zorgelijke score op psychische problemen volgens de leerkracht onder de kleuters vaker voor bij jongens dan bij meisjes. Op probleemgedrag (waaronder pesten en criminaliteit) halen jongens ongunstigere uitkomsten dan meisjes. Jongens geven vaker dan meisjes aan dat zij anderen pesten (groep 7 en brugklas) en gepest worden (alleen brugklas). Daarnaast geven jongens in groep 7 vaker aan dan meisjes weleens gerookt te hebben, rapporteren jongens vaker alcoholgebruik ooit (groep 7) en de afgelopen vier weken (groep 7 en brugklas) en scoren zij voor één of meerdere leeftijdsmomenten ongunstiger op tv kijken/computeren, sporten, frisdrank drinken en dagelijks groente eten. Op hun beurt halen meisjes ongunstigere resultaten dan jongens op buitenspelen (kleuters), het meegemaakt hebben van meer dan één ingrijpende gebeurtenis (brugklas) en behalen in groep 7 meer meisjes dan jongens volgens hun ouders een zorgelijke score op emotionele problemen.

Verschillen naar schoolniveau

Vmbo-leerlingen halen op veel onderwerpen zorgelijkere uitkomsten dan havo/vwo-leerlingen. Ze hebben een minder gezond voedingspatroon en behalen ongunstigere resultaten op het gebied van lichaamsbeweging. Vmbo-leerlingen hebben vaker dan havo/vwo-leerlingen wel eens gerookt en gebruiken vaker overmatig alcohol. Daarnaast ervaren ze hun gezondheid minder vaak als (heel) goed, hebben ze vaker psychische problemen, geven ze vaker aan wel eens gepest te zijn en wonen ze vaker in een andere gezinssituatie, dan havo/vwo-leerlingen.

Verschillen naar etnische herkomst

Er zijn verschillende verbanden tussen de etnische herkomst en (psychische) gezondheid, gedrag en leefstijl gevonden.

Veelal zijn het leerlingen en jongeren van autochtone herkomst die positievere uitkomsten behalen dan jongeren met een andere etnische herkomst.

Uitzondering hierop vormen het eten van voldoende groente, pesten, en het ervaren van emotionele problemen (brugklas). In vergelijking met leerlingen en jongeren van autochtone herkomst geven ouders van peuters of kleuters van Surinaamse en overige herkomst en leerlingen in groep 7 van allochtone herkomst vaker aan voldoende groente te eten. Brugklassers van allochtone herkomst rapporteren minder vaak dan brugklassers van autochtone herkomst dat zij emotionele problemen ervaren of dat zij gepest zijn.

Leerlingen van Surinaamse en/of overige herkomst (peuters en kleuters) of allochtone herkomst (groep 7) behalen daarentegen relatief ongunstige resultaten op lichaamsbeweging (alleen in de brugklas werd geen verschil gevonden). Ook geven leerlingen van allochtone herkomst in groep 7 vaker aan in een eenoudergezin te wonen en ingrijpende gebeurtenissen te hebben meegemaakt.

Daarnaast scoort deze groep volgens hun ouders vaker hoog op emotionele problemen en op psychische problemen. Een zorgelijke score op psychische problemen wordt door ouders en leerkrachten ook vaker voor kleuters van allochtone herkomst gerapporteerd. Tot slot geven leerlingen van allochtone herkomst in groep 7 minder vaak aan seksuele voorlichting te hebben gehad (thuis of op school) en ervaren brugklassers van allochtone herkomst vaker problemen thuis dan hun leeftijdgenoten van autochtone herkomst.

Literatuur

- Bakker, F. (17 mei 2005) *Hoeveel mensen vertonen onveilig seksueel gedrag?* In: Volksgezondheid Toekomst Verkenning, Nationaal Kompas Volksgezondheid. Bilthoven: RIVM.
(<http://www.nationaalkompas.nl>> Gezondheidsdeterminanten\Leefstijl\Seksueel gedrag)
(http://www.rivm.nl/vtv/object_document/o1443n19092.html)
- Bronfenbrenner, U. & Ceci, S. (1994). *Nature- Nurture reconceptualized in developmental perspective: a bio-ecological model*. Psychological Review, 101, 568-586.
- Bulk-Bunschoten, A.M.W., Renders, C.M., Leerdam, F.J.M. van, Hirasing, R.A. (2005). *Overbruggingsplan voor leerlingen met overgewicht; Methode voor individuele primaire en secundaire preventie in de jeugdgezondheidszorg*. Amsterdam: VUMC.
- CBS, WODC. *Integratiekaart 2006*.
- Cole, T.J., Bellizzi, M.C. et al. (2000). *Establishing a standard definition for child overweight and obesity worldwide: international survey*. BMJ 320(7244): 1240-3.
- Doef, S. van der (2003). *Seksuele voorlichting aan leerlingen 4-12 jaar*, NIGZ.
- Dorselaer, S. van, Zeijl, E., Eekhout, S. van den, Bogt, T. ter & Vollebergh, W. (2007). *HBSC 2005 Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Geerts, G. & Heestermans, H. (1995). *Van Dale: Groot Woordenboek der Nederlandse Taal: 3 Dl.* (12e dr.). Utrecht: Van Dale Lexicografie.
- Garssen, J., & Harmsen, C. (2005). Webmagazine CBS (www.cbs.nl).
- Goodman, R. (2001) *Psychometric properties of the Strengths and Difficulties Questionnaire*. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry., 40, 1337-1345.
- Goudena, P. (1994). Ontwikkelingsopgaven en opvoedingsopgaven. In Rispen, J., Goudena, P. & Groenendaal, J. (Ed.). *Preventie van psychosociale problemen bij leerlingen en jeugdigen* (pp. 59-70). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Hermanns, J.M.A., Schrijvers, G., & Öry, F. (2005). *Helpen bij opgroeien en opvoeden; eerder, sneller en beter: een advies over vroegtijdige signalering en interventies bij opvoed- en opgroei problemen*. Utrecht: Inventgroep.
- Hirasing, R.A., Fredriks, A.M. et al. (2001). *(Increased prevalence of overweight and obesity in Dutch children, and the detection of overweight and obesity using international criteria and new reference diagrams) Toegenomen prevalentie van overgewicht en obesitas bij Nederlandse leerlingen en signalering daarvan aan de hand van internationale normen en nieuwe referentiediagrammen*. Nederlands Tijdschrift Geneeskunde 145(27): 1303-8.
- Hurk, K.P. van den et al. (2006). *Prevalentie van overgewicht en obesitas bij jeugdigen van 4-15 jaar in de periode 2002-2004*. Leiden: TNO.
- Jansen, W., Looij-Jansen, P.M. van de, Ferreira, L., Wilde, E.J. de, & Brug, J. (2006). *Differences in measured and self-reported height and weight in Dutch adolescents*. Annals of Nutrition and Metabolism 50: 339-346.
- L'Abée, D. (2001). *Cijfers in beweging*. Arnhem: NISB.
- Looij-Jansen, P.M. van de, Goldschmeding, J.E.J., Wilde, E.J. de (2006). *Comparison of Anonymous Versus Confidential Survey Procedures: Effects on Health Indicators. Dutch Adolescents*. 35 (4): 652-658.
- Meijer, R.W.J. & Veerman, J.W. (1989) *Gedragsbeoordeling door verschillende informanten: literatuurbespreking en eigen onderzoeksgegevens*. Kind en Adolescent. 10. 183-194
- Ministerie van Justitie (2008). *De jeugdige in het jeugdstraf(proces)recht*. 1 januari 2008. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Monshouwer, K., Verdurmen, J., Dorselaer, S. van, Smit, E., Gorter, A. & Vollebergh, W. (2008). *Jeugd en riskant gedrag 2007*. Kerngegevens uit het peilstationsonderzoek scholieren. Roken, drinken, drugsgebruik en gokken onder scholieren vanaf 10 jaar. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Reijneveld, S.A., Brugman E., Verhulst, F.C., Verloove-Vanhorick, S.P. (2005). *Area deprivation and child psychosocial problems – a national cross-sectional study among school-aged children*. Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol 40(1): 18-23.
- Schrijvers, C.T.M. & Schoemaker, C.G. (2008). *Spelen met gezondheid: Leefstijl en psychische gezondheid van de Nederlandse jeugd*. Bilthoven: RIVM.
- Steenhof, L. (2007). Webmagazine CBS (www.cbs.nl).
- Trimbos-instituut (2008). *Riskant alcohol- en drugsgebruik in het uitgaanscircuit. Feiten, cijfers en trends*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Verdurmen, J., Abraham, M., Planije, M., Monshouwer, K., Dorselaer, S. van, Schulten, I, Bevers, J. & Vollebergh, W. (2006). *Alcoholgebruik en jongeren onder de 16 jaar. Schadelijke effecten en effectiviteit van alcoholinterventies*. Utrecht: Trimbos-instituut.

- Visscher, T.L.S. (VUmc) & Schoemaker, C. (RIVM) (22 september 2008). *Wat zijn de mogelijke gezondheidsgevolgen van overgewicht en ondergewicht?* In: Volksgezondheid Toekomst Verkenning, Nationaal Kompas Volksgezondheid. Bilthoven: RIVM. <<http://www.nationaalkompas.nl>> Gezondheidsdeterminanten\Persoonsgebonden\Lichaamsgewicht.
- Widenfelt, B.M. van, Goedhart, A.W., Treffers, P.D. & Goodman, R. (2003). *Dutch version of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ)*. European Child and Adolescent Psychiatry, 12, 281-289.
- Zeijl, E., Crone, M.R. et al. (2005). *Leerlingen in Nederland*. Den Haag/Leiden: Sociaal en Cultureel Planbureau/TNO Kwaliteit van Leven.

www.voedingscentrum.nl
www.Overgewicht.org
www.gavoorgezond.nl
<http://statline.cbs.nl>

Bijlage 1. Onderwerpen uit de JMR-vragenlijsten

Tabel 1. Onderwerpen uit de vragenlijsten per leeftijdsgroep en bron¹⁵.

	peuters	groep 2		groep 7			brugklas
	ouders	ouders	leerkracht	leerling	ouders	leerkracht	leerling
achtergrond-variabelen							
geslacht	*	*	*	*	*	*	*
leeftijd				*			*
geboorteland kind	*	*			*		*
geboorteland ouders	*	*			*		*
schoolniveau							*
opleidings-niveau ouders	*	*			*		
arbeids-situatie ouders	*	*			*		*
(psychische) gezondheid							
algemene gezondheid en ziekten	*o.a. Peuter KIPPPI 1-2, Kousemaker, 2004	*o.a. Monitor-KIPP 5, Kousemaker, 1997	*o.a. Monitor-KIPP 5, Kousemaker, 1997				
sombere gevoelens				*KDVK, De Wit, 1987			
suicide							*Garnefski & Diekstra, 1993
sociale angst				*SASk, Dekking, 1983			
ervaren gezondheid				*			* CBS, 2001
gedrag en welbevinden	*Peuter KIPPPI 1-2, Kousemaker, 2004	*Monitor-KIPP 5, Kousemaker, 1997	*Monitor-KIPP 5, Kousemaker, 1997		*SDQ, Goodman, 2000	*SDQ, Goodman, 2000	*SDQ, Goodman, 2000
leren en concentreren/ verstandelijke ontwikkeling	*Peuter KIPPPI 1-2, Kousemaker, 2004	*Monitor-KIPP 5, Kousemaker, 1997	*Monitor-KIPP 5, Kousemaker, 1997			*New York Teacher Rating Scale, Miller e.a., 1995	
bekendheid in zorgnetwerk						*	
toekomstbeeld							*
gedrag							
stelen en vandalisme				*Junger-Tas et al., 1992			*
agressief en gewelddadig gedrag	*Peuter KIPPPI 1-2, Kousemaker, 2004	*Monitor-KIPP 5, Kousemaker, 1997	*Monitor-KIPP 5, Kousemaker, 1997	*o.a. Junger-Tas et al., 1992			*
relatie met leeftijdsgenootjes/ pesten	*Peuter KIPPPI 1-2, Kousemaker, 2004	*Monitor-KIPP 5, Kousemaker, 1997	*Monitor-KIPP 5, Kousemaker, 1997	*			*
politiecontacten				*			*
wapenbezit				*			*
hyperactief gedrag							*SDQ, Goodman, 2000

¹⁵ Indien over een onderwerp vragen gesteld zijn in de vragenlijst, staat onder het betreffende leeftijdsmoment een * vermeld. Wanneer de vragen afkomstig zijn uit een ander instrument dan de JMR, is de bron weergegeven.

Vervolg tabel 1. Onderwerpen uit de vragenlijsten per leeftijdsgroep en bron

gezin							
gezins-samenstelling	*	*		*			*
ondersteuning bij problemen				*			*
ingrijpende gebeurtenissen	*	*			*		*
warmte in de opvoeding					*PDI, Gerrits et al, concept 1997		
(buiten-schoolse) opvang	*	*		*			
ervaren problematiek thuis							*VEPP, Baecke, 1987
leefstijl							
roken, alcohol				*Trimbos-instituut, 1992			*
drugs				*			*
sport, vrije tijd				*			*
schoolverzuim/s pijnbelen						*	*
voeding en beweging	*	*			*		*
seksualiteit				*			*
school-/ buurtbeleving							
beleving schoolsituatie				*School-vragenlijst, Smits+ Vorst, 1990			*
beleving van de buurt				*			
discriminatie							*

Bijlage 2. Terugkoppeling resultaten JMR

Werkwijze terugkoppeling resultaten JMR

De resultaten van de JMR worden iedere twee jaar door middel van rapporten teruggekoppeld naar scholen. In het eerste jaar dat scholen deelnemen aan de JMR ontvangen ze van dit jaar een apart rapport. De leerlingen die deelnemen aan de JMR ontvangen via school ieder jaar een leerlingnieuwsbrief met de resultaten van het JMR onderzoek waaraan zij deelnamen.

De schoolrapporten bevatten de resultaten van de school en een tabel met de resultaten van een referentiepopulatie in dezelfde leeftijdsgroep uit de Jeugdmonitor. Na ontvangst van deze schoolrapporten neemt de preventie-interventiemedewerker van de GGD contact op met de school om de belangrijkste resultaten uit het rapport te bespreken. Dit kan telefonisch of in de vorm van een gesprek op school, afhankelijk van de resultaten en van de behoefte van de school. Het rapport en het gesprek bieden de school handvatten voor gerichte preventieactiviteiten om de gezondheid en het welbevinden van de kinderen op de school te bevorderen.

Op het basisonderwijs staan de resultaten van groep 2 en groep 7 in één rapport beschreven en ook de resultaten van brugklas en derde klas zijn gecombineerd in één schoolrapport. Een rapport bevat de resultaten van twee schooljaren.

Scholen worden bij het bespreken van het rapport ondersteund bij de interpretatie van de gegevens op schoolniveau. De preventie-interventiemedewerker adviseert de school op maat hoe aan verschillende aandachtspunten uit het rapport gewerkt kan worden. De interventiemedewerker kan adviseren om aanbod van de GGD in te zetten, zoals de Gezonde School werkwijze. De interventiemedewerker kan daarnaast suggesties geven, verwijzen naar aanbod van andere organisaties of informatie over een onderwerp toesturen.

Voor de leerlingen van groep 7, brugklassers en derdeklassers van de aan de JMR deelnemende scholen is een leerlingnieuwsbrief gemaakt waarin de resultaten van een representatieve groep van leerlingen uit groep 7, brugklas en derde klas genoemd staan. In de nieuwsbrief staan de resultaten op een voor de leerlingen aansprekende manier beschreven. De leerkracht kan de nieuwsbrief klassikaal bespreken. Omdat de nieuwsbrief digitaal aangeboden wordt aan de school kan de nieuwsbrief ook op de website of in een nieuwsbrief van de school geplaatst worden. Zo hebben ook ouders de gelegenheid de resultaten te lezen.

Basisonderwijs 2007-2008 Barendrecht

De basisscholen in Barendrecht ontvingen in 2009 een schoolrapport met gegevens over het schooljaar 2007-2008 en bespraken deze met de preventie-interventiemedewerker. Dit gesprek vond plaats met directie en/of de intern begeleider en eventueel met de leerkrachten van de betreffende leerjaren. In de meeste gevallen vond het gesprek plaats op school, met uitzondering van enkele scholen die de voorkeur gaven aan een telefonisch gesprek. Het rapport levert veelal een bevestiging van al gekozen aandachtspunten, en in enkele gevallen leidt het ook tot een nieuw aandachtspunt.

In het schooljaar 2009-2010 krijgen de basisscholen in Barendrecht een schoolrapport met gegevens van groep 2 en groep 7 over het schooljaar 2007-2008 en 2008-2009.

Voortgezet onderwijs 2007-2008 Barendrecht

De voortgezet onderwijs scholen ontvingen een schoolrapport met gegevens van de eerste klas over het schooljaar 2007-2008 en bespraken deze met de preventie-interventiemedewerker. Dit gesprek vond plaats met de directie en/of zorgcoördinator en eventueel leerjaarcoördinatoren van de betreffende leerjaren. De scholen geven aan zich in het rapport van hun school te herkennen. Het rapport levert veelal een bevestiging van al gekozen aandachtspunten, en in enkele gevallen leidt het ook tot een nieuw aandachtspunt.

Gezonde School Rijnmond

De Gezonde School werkwijze is een manier van werken die scholen helpt om structureel aan de slag te gaan met gezondheid. De Gezonde School werkwijze wordt gekenmerkt door vraaggestuurd en planmatig werken, waarbij een koppeling gemaakt wordt tussen individuele leerlingzorg en collectieve preventie en waarbij regionale ondersteunende organisaties samenwerken.

Een Gezonde School Rijnmond werkt samen met teamleden, ouders en kinderen aan een gezond(er) leefklimaat op school door structureel en preventief aandacht te besteden aan gezondheidsthema's. De preventie-interventiemedewerker van het team Gezonde School begeleidt en ondersteunt de school hierbij. Gezamenlijk wordt er planmatig gewerkt aan de invoering van gezondheidsthema's in het schoolbeleid. De keuze voor de thema's wordt gemaakt door de directie, het team, de ouders en de leerlingen zelf, mede op basis van het schoolrapport van de Jeugdmonitor.

Scholen in Rotterdam en in gemeenten die deze werkwijze inkopen kunnen via de GGD Rotterdam-Rijnmond werken aan een Gezonde School Rijnmond. Veel scholen maken daar inmiddels gebruik van. De GGD streeft ernaar zo veel mogelijk scholen te motiveren om door inzet van de Gezonde School werkwijze de gezondheid van de jeugd in Rotterdam Rijnmond te verbeteren.

Colofon
Onderzoek en tekst
Sarah Boer

Eindredactie
Sectie Communicatie GGD
Rotterdam-Rijnmond

Vormgeving en drukwerk
Front-taal, Rotterdam

februari 2010
Oplage 15 exemplaren

www.jeugdmonitorrotterdam.nl



GGD Rotterdam-Rijnmond
Schiedamsedijk 95
Postbus 70032
3000 LP Rotterdam
telefoon (010) 433 99 66

www.jeugdmonitorrotterdam.nl